

UNIVERZITET SINGIDUNUM

DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEDJUNARODNU SARADNJU

Studijski program: POSLOVNA EKONOMIJA

MASTER RAD

REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA PRIVREDNIH DRUŠTVA KAO
OBLIK RAČUNOVODSTVENOG NADZORA

Mentor:
Doc. dr Dragan Vukasović

Student:
Slavica Bukilić
Indeks br. 2013402101

Beograd, 2014.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE	7
1.1 OSNOVE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA.....	8
1.1.1 Vrste finansijskih izveštaja.....	8
1.1.2 Razvrstavanje privrednih subjekata po veličini	9
1.1.3 Obaveza revizije finansijskih izveštaja	11
1.1.4 Forma i sadržaj obrazaca finansijskih izveštaja.....	11
1.1.5 Računovodstveni principi bilansiranja	14
1.1.6 Korisnici finansijskih izveštaja.....	15
1.2 PREDRADNJE SASTAVLJANJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA.....	16
1.2.1 Usaglašavanje knjigovodstvenih evidencija	16
1.2.2 Usaglašavanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem	17
1.2.3 Vrednovanje pozicija iskazanih u finansijskim izveštajima.....	18
1.3 SASTAVLJANJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	19
1.4 DOSTAVLJANJE I REGISTRACIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	20
1.4.1 Forma i način dostavljanja finansijskih izveštaja	20
1.4.2 Kontrola finansijskih izveštaja.....	21
1.4.3 Obrada i registracija	21
1.4.4 Obelodanjivanje finansijskih izveštaja	21
1.4.5 Registar finansijskih izveštaja.....	22
1.4.6 Zamena finansijskih izveštaja	22
2. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE U SLUŽBI UPRAVLJANJA PRIVREDNIM DRUŠTVOM.....	23
2.1 PROCES UPRAVLJANJA	24
2.2 ANALIZA POZICIJA BILANSA STANJA I BILANSA USPEHA.....	27
2.2.1 Metode obračuna rezultata u bilansu uspeha.....	30
2.2.2 Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha.....	32
2.2.3 Načela bilansiranja.....	33
2.2.4 Osnova procenjivanja bilansnih pozicija.....	37
2.2.5 Procenjivanje bilansnih pozicija	39
2.2.5.1 Pozicije bilansa stanja.....	39
2.2.5.2 Pozicije bilansa uspeha.....	42
2.3 ANALIZA BILANSA U POSLOVNE SVRHE	42
2.3.1 Metode analize poslovanja privrednim društvom.....	45
3. METODE ANALIZE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA.....	47
3.1 HORIZONTALNA ANALIZA.....	48
3.2 VERTIKALNA ANALIZA	50
3.3 ANALIZA POMOĆU FINANSIJSKIH POKAZATELJA	51
3.3.1 Pokazatelji likvidnosti	52
3.3.2 Pokazatelji poslovne aktivnosti	55
3.3.3 Pokazatelji uspešnosti (rentabilnosti).....	59

3.3.4	Pokazatelji finansijske strukture.....	61
3.3.5	Pokazatelji tržišne vrednosti	61
3.4	IZVEŠTAJ O TOKOVIMA GOTOVINE - Cash flow statement	62
3.5	ANALIZA NETO OBRTNOG FONDA.....	63
4.	RAČUNOVODSTVENI NADZOR I REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	64
4.1	RAČUNOVODSTVENI NADZOR.....	64
4.1.1	Funkcija i proces računovodstvenog nadzora	66
4.1.2	Interna kontrola	66
4.1.3	Interna revizija.....	68
4.2	REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	69
4.3	NAČELA, METODE I POSTUPCI U REVIZIJI.....	70
4.4	REVIZIJA GLAVNIH POZICIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	72
4.4.1	Revizija potraživanja od kupaca	73
4.4.2	Revizija obaveza prema dobavljačima.....	74
4.4.3	Revizija novčanih sredstava	75
4.4.4	Revizija zaliha	76
4.4.5	Revizija osnovnih sredstava	77
4.4.6	Revizija prihoda i rashoda	79
5.	ZAKLJUČAK	80
6.	LITERATURA	83

UVOD

Revizija, u današnjem smislu javlja se nakon industrijske revolucije, koja je započela oko 1780. godine u Velikoj Britaniji gde je došlo do pojave velikih industrijskih preduzeća koja su imala potrebu za unapredjenjem poslovanja, razvojem menadžmenta i pronalaženje spoljnih izvora finansiranja, što je dovelo do velike tražnje za uslugama stručnjaka u oblasti knjigovodstva i revizije finansijskih izveštaja, kao i izveštaja o finansijskom bonitetu namenjenih eksternim korisnicima.

Stepenom povećanja složenosti organizacije, razdvajanjem vlasničke od funkcije upravljanja, kao i nekoliko poznatih finansijskih skandala dovelo je do ubrzanog razvoja i pridavanja posebnog značaja reviziji koja se na samom začetku (prve odredbe Zakonom regulisane revizije privrednih društva donešene su još 1285. godine u Italiji i Engleskoj) zasnivala na pronalaženju pogrešno proknjiženih stavki i ispravki u računskim greškama dok danas, u savremenim uslovima poslovanja i sa razvojem računovodstvenog informacionog sistema revizija ima višestruki značaj, i zasniva se na opštim zadacima koji se svode na obaveštavanje nalogodavca o tome da li privredno društvo kao celina posluje pravilno i u skladu sa Zakonom, njegove prednosti i mane u odnosu na druga, posmatrana privredna društva, kao i svodjenje na posebne revizorske zadatke.

Na početku XXI veka glavni korisnici informacija iz finansijskih izveštaja predstavljaju eksterni korisnici, te je uloga revizije da svojim radom zadovolji i obezbedi pouzdanost informacija. Prema Hanson W. Arthur-u, revizija predstavlja „ispitivanje zapisa tj. knjiženja koje osigurava pouzdanost kao i pouzdanost bilansa sastavljenog iz njih. Mišljenje revizora o izvršenoj kontroli izraženo u kratkoj formi predstavlja izveštaj o izvršenoj reviziji“¹.

Suština revizije finansijskih izveštaja predstavlja verifikovanje podataka i izražavanje nezavisnog i stručnog mišljenja o tome da li su finansijski izveštaji

¹ Hanson W.A. (1942), „Auditing Theorie and Its Application“, Mac Graw Hill Book Comp, Inc, New York and London, str.3

sastavljeni istinito i objektivno u svim značajnim segmentima i u skladu sa okvirom finansijskog izveštavanja čime povećavaju njihov kredibilitet.

Osnovni zadatak revizije finansijskih izveštaja je pre svega da zaštiti interes vlasnika kapitala, kao i da se obezbede pouzdane informacije podloge za sve korisnike finansijskih izveštaja.

Računovodstveni nadzor predstavlja deo računovodstvenog sistema i od velikog je značaja za organizaciju iz razloga što posredstvom postupaka kontrole, inspekcije i revizije usmerenih na kontrolu formalne, računске i suštinske ispravnosti dokumenata; kontrolu ispravnosti izvršenih knjiženja; kao i proveru tačnosti i ispravnosti podataka iskazanih u finansijskim izveštajima, brine o ispravnosti i pouzdanosti sveobuhvatnih računovodstvenih podataka i informacija prositekljih iz procesa knjigovodstva, kao planirane aktivnosti menadžmenta.

Kako se posredstvom gore navedenih postupaka (kontrola, inspekcija i revizija) vrši provera poslovanja privrednog društva korišćenih u svrhu računovodstvenog nadzora, od suštinske je važnosti i da se obavljanje računovodstvene delatnosti odvija, kako u skladu sa Zakonom i profesionalnim aktima u vidu opšteprihvaćenih računovodstvenih načela i standarda, kao i standarda revizije; tako i u skladu sa propisima i aktima internog karaktera gde se ističe važnost utvrđivanja računovodstvenih politika koje obuhvataju izbor zakonom dozvoljenih računovodstvenih postupaka.

Revizija finansijskih izveštaja kao oblik računovodstvenog nadzora obavlja se za interne potrebe. Naknadna kontrola finansijskih izveštaja vrši se od strane internih revizora, i to na zahtev menadžmenta koji ujedno određuje tj. precizira segmente (ili celinu) nad kojima je potrebno izvršiti naknadnu kontrolu kao i utvrđivanje poslovnih razloga vršenja naknadne kontrole, a sve u cilju uveravanja u pouzdanost informacija korišćenih u procesu odlučivanja, kao i unapredjenju poslovnog okruženja kroz sprovođenje narednih odluka menadžmenta.

Predmet analize

Predmet analize predstavljaju finansijski izveštaji koji u sebi sadrže informacije o finansijskom položaju, promenama na kapitalu, novčanim tokovima, kao i uspešnosti privrednog društva materijalizovano kroz obavljanje poslovnih aktivnosti; prihoda i rashoda hronološki zavednih u poslovne knjige, kao i fizički čuvana dokumentacija koja se na zahtev revizora u procesu revizije nad finansijskim izveštajima daje na uvid sa ciljem i svrhom potvrđivanja validnosti i ispravnosti obelodanjenih podataka.

Ciljevi istraživanja

Kako je cilj revizije finansijskih izveštaja da omogući revizoru da izrazi mišljenje po osnovu izvršene kontrole nad finansijskim izveštajima, kao i da obezbedi kredibilitet finansijskog izveštaja, ujedno to predstavlja i cilj istraživanja; značaj i uvid u funkcionalnost revizorskog rada, kao i značaj koristi dokaza o stepenu saglasnosti između tvrdnji finansijskih izveštaja u odnosu na realan prikaz stanja u poslovanju.

- Naučni cilj istraživanja predstavljen je naučnim saznanjima o reviziji finansijskih izveštaja.
- Društveni cilj prikazan je primenom rezultata proisteklih iz revizorskih izveštaja, kao i korist od istih u smislu povećanja kredibiliteta finansijskih izveštaja.

Hipoteze istraživanja

- Revizorskim mišljenjem, kao istinitim i objektivnim povećava se kredibilitet finansijskih izveštaja;
- Verifikovani finansijski izveštaji predstavljaju visok stepen uveravanja.

Metode istraživanja

U procesu istraživanja korišćene su metode i tehnike koje će nam omogućiti određena saznanja u istraživanju ekonomskih pojava, procesa i problema u reviziji finansijskih izveštaja, podeljenih u dve osnovne grupe, i to:

- Generalne metode: induktivna, deduktivna i eksperimentalna;
- Specijalne metode: formalna i materijalna; progresivna i retrogradna.

Struktura rada

Struktura rada bazirana je na pet poglavlja. Prvo poglavlje, finansijsko izveštavanje obuhvata osnove finansijskih izveštaja, i to predradnje sastavljanja, sastavljanje, dostavljanje i registraciju finansijskih izveštaja. Drugi deo sadrži finansijsko izveštavanje u službi upravljanja privrednim društvom. Trećim delom predstavljene su metode analize finansijskih izveštaja. Četvrti deo prezentuje računovodstveni nadzor i reviziju finansijskih izveštaja, dok poslednje, peto poglavlje obuhvata zaključna razmatranja.

1. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE

Zakonom o računovodstvu i reviziji propisana je obaveza finansijskog izveštavanja pravnih lica i preduzetnika koje uključuje vođenje poslovnih knjiga, priznavanje i procenjivanje imovine, obaveza, prihoda i rashoda; sastavljanje, prikazivanje i dostavljanje finansijskih izveštaja; razvrstavanje pravnih lica prema utvrdjenim kriterijumima radi prikaza poslovnih promena i finansijskog položaja privrednog društva; kao i obaveza redovne revizije finansijskih izveštaja. Redovni finansijski izveštaji se sastavljaju i podnose Agenciji za privredne registre (APR) i kao takvo obveznici dostavljanja istih su sva pravna lica, preduzetnici i ogranci stranih pravnih lica koji vode poslovne knjige po sistemu dvojnog knjigovodstva. Finansijski izveštaji se dostavljaju u propisanom roku i to za poslovnu, kalendarsku godinu u kojem su iskazani podaci tekuće i prethodne godine vrednosno izrazenih u domaćoj, dinarskoj valuti. Proizvod rada računovodstva posmatranog privrednog društva u kalendarskoj godini predstavlja finansijski izveštaj za tu godinu zaključenjem konta na dan 31.12. i sastavljanjem finansijskih izveštaja tekuće godine uz prikaz stanja i prethodne godine.

Medjunarodni standardi finansijskog izveštavanja (u daljem tekstu MSFI) obuhvataju:

- Okvir za pripremanje i prikazivanje finansijskih izveštaja;
- Medjunarodne računovodstvene standarde – MRS
- Medjunarodne standarde finansijskog izveštavanja – MSFI

kao i tumačenje navedenog, izdato od Komiteta za tumačenje računovodstvenih standarda (IFRIC) objavljeno od strane Ministarstva nadležnog za finansije. Tumačenja računovodstvenih standarda u sebi ne sadrži osnove za zaključivanje, smernice, komentare, suprotna mišljenja, razradjene primere i dr. dopunski materijali².

² http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_racunovodstvu.html; član 2, od 03. decembra 2013.god.

Medjunarodni standardi finansijskog izveštavanja nastali su kao potreba za harmonizovanjem računovodstvene prakse na madjunarodnom nivou sa ciljem stvaranja i prikazivanja kvalitetnih finansijskih izveštaja pravnog lica i mogućnost njihove komparativne analize³.

1.1 OSNOVE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

1.1.1 Vrste finansijskih izveštaja

Zakonom je propisana podela finansijskih izveštaja po vrsti i njihovom sadržaju koje su privredna lica u obavezi dostaviti Agenciji.

Podela po vrsti:

1. **Redovni** godišnji izveštaji;
2. **Konsolidovani** finansijski izveštaji;
3. **Korigovani** finansijski izveštaji – na osnovu revizije;
4. **Vanredni** finansijski izveštaji – statusne promene, stečaj ili likvidacija.

Podela po sadržaju:

1. **Bilans stanja** – koji predstavlja pregled imovine, obaveza i kapitala pravnog lica na odredjen dan;
2. **Bilans uspeha** – predstavlja pregled prihoda, rashoda i rezultata ostvarenih u odredjenom vremenskm periodu;
3. **Izveštaj o tokovima gotovine** – pruža informacije o primanjima i izdavanjima gotovine i gotovinskih ekvivalenata tokom odredjenog obračunskog perioda;
4. **Izveštaj o promenama na kapitalu** – pruža informacije o promenama na kapitalu pravnog lica tokom odredjenog obračunskog perioda;

³ Petrović Z. (2011). "Finansijsko izveštavanje", Univerzitet Singidunum, Beograd, Str. 12-13

5. **Napomene uz finansijske izveštaje**⁴ – sadrže opise ili raščlanjivanja stavki obelodanjenih u izveštajima, informacije o stavkama koje se nisu kvalifikovale za priznavanje a od značaja su za ocenu finansijskog položaja i uspešnost pravnog lica, kao i ostale informacije u skladu sa zahtevima MSFI⁵.
6. **Statistički aneks** – u sebi sadrži određene statističke i statusne podatke;
7. **Dodatna dokumentacija** – zakonom propisana za obveznike revizije.

Za mala pravna lica koja nemaju obavezu primenjivanja zakona o MRS i MSFI finansijski izveštaj sadrži bilans stanja, bilans uspeha i statistički aneks.

Dok izveštaj drugih pravnih lica razvrstanih u mikro pravna lica (tzv. preduzetnik) osim Bilans uspeha i Bilans stanja imaju obavezu stavljanja i obelodanjivanja i Napomene uz finansijski izveštaj. Za matična, kao i sva zavisna pravna lica obaveza je da izveštaj obuhvata izveštaje kao i kod velikih privrednih društva, ali sa predznakom "Konsolidovani".

1.1.2 Razvrstavanje privrednih subjekata po veličini

Kriterijumi za razvrstavanje pravnih lica po veličini utvrđeni su Zakonom o računovodstvu i značajne su iz razloga što u zavisnosti od veličine pravnog lica predviđene su različite regulative za priznavanje i vrednovanje stavki u finansijskim izveštajima i reviziji.

Razvrstavanje vrši pravno lice na osnovu dole navedenih kriterijuma i to na dan sastavljanja finansijskih izveštaja gde dobijene podatke koristi za razvrstavanje primenljivo za narednu poslovnu godinu. Pravno lice u obavezi je, uz finansijske

⁴ Petrović Z., Vićenijević K., Stanišić N. (2013), „Računovodstvo sa zbirkom zadataka“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 26

⁵ <http://www.apr.gov.rs/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B8.aspx>, "Zakon o računovodstvu (stupa na snagu 24. jula 2013.), član 2; 17. februara 2014.godine.

izveštaje dostaviti i Obaveštenje o razvrstavanju na propisanom obrascu tzv. "Zahtev za registraciju finansijskog izveštaja".

U zavisnosti od prosečnog broja zaposlenih (AOP 605; statistički aneks) koji uključuje i zaposlene u inostranstvu; poslovnog prihoda (AOP 201; bilans uspeha) i prosečne vrednosti poslovne imovine (AOP 022; bilans stanja) utvrdjenih na dan sastavljanja redovnog godišnjeg finansijskog izveštaja u poslovnoj godini, pravna lica se razvrstavaju na mirko, mala, srednja i velika pravna lica.

Narodna banka Srbije, banke i druge finansijske institucije nad kojima Narodna banka Srbije vrši nadzor, kao i društva za osiguranje, davaoci finansijskog lizinga, dobrovoljni penzijski fondovi, društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima, otvoreni i zatvoreni investicioni fondovi, berze i brokersko-dilerska društva, kao i faktoring društva smatraju se velikim pravnim licima neovisno od gore navedenih kriterijuma za razvrstavanje pravnih lica; a preduzetnici su razvrstani kao mirko pravna lica⁶.

Za razvrstavanje pravnih lica nepходно je zadovoljiti dva od tri kriterijuma iskazanih u tabelarnom prikazu, i to:

Slika 1 - Razvrstavanje pravnih lica

PRAVNO LICE: USLOV: zadovoljiti dva od tri kriterijuma Br. meseci poslovanja (:AOP 601):	MIKRO	MALO	SREDNJE	VELIKO
Prosečan broj zaposlenih (s. aneks - AOP 605)	10	50	Do 250	Preko 250
Poslovni prihod u din.protivvrednosti (b. uspeha - AOP 021)	EUR 700.000	EUR 8.800.000	Do EUR 35.000.000	Preko EUR 35.000.000
Prosečna vrednost poslovne imovine u din.protivvrednosti (b.stanja - AOP 022)	EUR 350.000	EUR 4.400.000	Do EUR 17.500.000	Preko EUR 17.500.000

⁶ "Žuta knjiga" (2013), "Računovodstvo, Revizija i MSFI", Informativno poslovni centar, Bgd. IX – 7.1

1.1.3 Obaveza revizije finansijskih izveštaja

Obaveza revizije redovnih godišnjih finansijskih izveštaja propisana je Zakonom o računovodstvu i reviziji⁷ i odnosi se na velika i srednja pravna lica, kao i za mala pravna lica koja javnom ponudom izdaju hartije od vrednosti ili čijim se hartijama trguje na organizovanom tržištu hartija od vrednosti. Revizija konsolidovanih finansijskih izveštaja obavezna je za matična pravna lica; mala pravna lica i preduzetnici imaju mogućnost izbora vršenja revizije, dok novoosnovana pravna lica u poslovnoj godini osnivanja nisu u obavezi vršenja revizije, osim ako posebnim propisom nije drugačije uređeno. Obaveza revizije redovnih godišnjih finansijskih izveštaja obavlja se za svaku poslovnu godinu na osnovu podataka o razvrstavanju pravnih lica za prethodnu godinu, i kao takva ne uključuje posebno ugovorene tzv. vanredne revizije finansijskih izveštaja pravnih lica.

Reviziju redovnih i konsolidovanih godišnjih finansijskih izveštaja obavljaju ovlašćeni revizori u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, drugim zakonima koji uređuju reviziju finansijskih izveštaja kod pojedinih pravnih lica, Medjunarodnim standardima revizije (MRS) i Kodeksom etike za profesionalne računovodje. Ovlašćeni revizor ima pravo uvida u svu poslovnu dokumentaciju, kao i na dodatne informacije tj. objašnjenja neophodna isključivo u procesu obavljanja revizije. Revizorsko mišljenje o izvršenoj reviziji predstavlja rezultat revizorskog rada, i kao takvo mora biti nedvosmisleno i izraženo u skladu sa MRS.

1.1.4 Forma i sadržaj obrazaca finansijskih izveštaja

Forma i sadržaj obrazaca finansijskih izveštaja, kao i sadržina pozicija u obrascima finansijski izveštaja za potrebe jedinstvenog informisanja i statističke obrade

⁷ <http://www.poreskisavetnik.com/zakon/oracunovodstvu.html>; Član 37; od 01. februara 2014. godine.

propisana je od strane Ministra finansija, dok se za sadržinu grupe računa koristi kontni okvir.

Novoosnovano pravno lice podatke o tekućem poslovanju prikazuje sa naznakom "novoosnovani" i to od dana osnivanja do 31.12. gde postoji mogućnost da je izveštajni period isti ili kraći od kalendarske godine. Dok pravno lice koje u toku poslovne godine ima statusnih promena, otvoren je stečajni postupak nad njim ili je u likvidaciji u finansijskim izveštajima obavezan je isto naznačiti na svim obrascima (npr. "stečaj"), dok u koloni tekuće godine prikazuje objedinjene podatke u neto iznosu, i to posle prebijanja rezultata pre i posle promene; dok u Napomeni uz izveštaj obelodanjuje informacije o vrsti promene i učesnicima. Matično pravno lice, za priznavanje, vrednovanje i obelodanjivanje pozicija, nezavisno od veličine matičnog pravnog lica primenjuju Medjunarodne standarde finansijskog izveštavanja (MSFI); uz obrasce stavlja oznaku "konsolidovani" ili "novokosnoslidovani" (ukoliko se radi o novom matičnom pravnom licu), prikazuje podatke za sva zavisna pravna lica u zemlji i inostranstvu po pravilniku o sadržini i formi obrazaca finansijskih izveštaja donet na osnovu Zakona o računovodstvu.⁸

Rezultat poslovanja tzv. uspešnost pravnog lica prikazuje se u Bilansu uspeha i u Izveštaju o ostalom rezultatu i to u skladu sa MRS 1 Prezentacije finansijskih izveštaja, kao i drugim relevantnim MRS i MSFI. Podaci se iskazuju na pozicijama prema sadržini grupa računa i računa po pojedinim pozicijama (AOP) na obrascu označenim slovnim oznakama, rimskim i arapskim brojevima. U Bilansu stanja iskazuje se skraćeni obim podataka samo na pozicijama označenim slovnim oznakama i rimskim brojevima u AOP pozicijama predviđenim za to⁹.

Izveštaj o tokovima gotovine u sebi sadrži naplate i isplate u gotovini i gotovinskim ekvivalentima preko poslovnih računa (dinarski; devizni) koji se utvrđuju na osnovu evidencije istih u blagajni tekućih računa kao i na računima u knjigovodstvu pravnih lica. Tokovima gotovine, ne smatra se prenos sredstava tekućih računa sprovedenih u okviru istog pravnog lica, dok uključuje kompenzacije, asignacije i cesije.

⁸ "Službeni glasnik RS" (118/2013), Glasnik, Beograd, član 3-6

⁹ "Isto", član 6-8

Sadržina pozicija u obrascu izveštaja o tokovima gotovine pravno lice takodjer primenjuje MSFI Zakona; unos podataka vrši po pravilniku o sadržini i formi obrazaca koje se priprema u skladu sa zahtevima MRS 7, primenom direktne metode¹⁰. Kako su osnovne aktivnosti privrednog društva poslovne, investicione i aktivnosti finansiranja tako se iste razvrstano zavode po AOP-ima.

U izveštaju o promenama na kapitalu pojedinačno, za svaku komponentu kapitala iskazuje se početno stanje na dan 01.januar prethodne godine kao i stanje na dan 31.decembra prethodne godine kao i tekuće godine razvrstanih u dugovna i potrazna salda za to predviđene AOP pozicije, dok zbir prebijenih iznosa predstavlja ukupan kapital. U AOP pozicije unose se i ispravke materijalno značajnih grešaka, kao i promene uslovljene računovodstvenim politikama i to za svaku komponentu kapitala pojedinačno kao i ukupnog dobitka ili gubitka¹¹.

Dodatne informacije tj. opisi i detaljnija raščlanjivanja koja nisu prikazana u pojedinačnim finansijskim izveštajima (Bilans stanja, Bilans uspeha i dr.), a u obavezi su obelodanjivanja u skladu sa zahtevima pojedinačnih MRS i MSFI prikazana su u obrascu Napomene uz finansijske izveštaje. i posebno sadrže: "opšte informacije o pravnom licu (sedište, pravna forma, delatnost i dr.); informaciju o usaglašenosti sa nacionalnim propisima i MRS; informaciju o korekciji početnog stanja; informaciju o primenjenim osnovama za vrednovanje pozicija u pripremi; informaciju o odabranim i primenjenim računovodstvenim politikama na značajne poslovne promene i događaje; informaciju o stavkama koje se nisu kvalifikovale za priznavanje u izveštajima, a značajne su za ocenu finansijskog položaja i uspešnost poslovanja"¹². Dodatne informacije vezane za pozicije koje su prikazane u finansijskom izveštaju prema redosledu obrazaca i pozicija u obrascima, kao i dodatna obelodanjivanja koja zahtevaju MRS i MSFI prikazana su obrascom Dodatna prikazivanja i obelodanjivanja.

¹⁰ "Službeni glasnik RS" (118/2013), Glasnik, Bgd., član 10. (Pojedinačno razvrstavanje AOP pozicija od čl.11 – 20).

¹¹ "Isto", Član 22-23 (Pojedinačno razvrstavanje AOP pozicija od čl.24 – 30).

¹² "Službeni glasnik RS" (118/2013)", Glasnik, Beograd, Član 31.

1.1.5 Računovodstveni principi bilansiranja

Računovodstveni principi, kao skup pravila, tehnika i uputstva izvedenih iz knjigovodstvene prakse, te kao takve za cilj imaju podizanje kvaliteta i sastavljanje finansijskih izveštaja. U funkciji materijalne ispravnosti finansijskih izveštaja dele se na:

- Osnovne principe finansijskog računovodstva; obuhvataju pretpostavke i obezbeđuju osnovne uslove za računovodstveno vrednovanje;
- Principe vrednovanja bilansnih pozicija (kao osnovni cilj računovodstva);
- Principe odstupanja tj. ograničenja prethodnih principa¹³.

U osnovne principe, kao pretpostavke finansijskog računovodstva uključeni su princip računovodstvene jedinice koji omogućava osnovno računanje vrednosti, sa zahtevom da se utvrdi teritorija za koju se izveštaj vodi, nivo i grupa pravnog lica, kao i filijala organ.jedinica. Također, uključen je princip novčanog merila, kao i princip kontinuiteta gde prikupljene informacije služe u svrhu potvrđivanja da će privredno društvo poslovati u narednom periodu.

Principi vrednovanja bazirani su na:

- **“Matching” princip** – kojim se reguliše vrednovanje bilansnih pozicija i kao takav predstavlja zahtev da se rashodi dodele u obračunskom period kada su i nastali. Ovaj proces podrazumeva da su troškovi (npr. zarada, materijala i sl.) izvršeni sa namerom da se ostvari prihod od istih.
- **Princip realizacije** tzv. proces zaradjivanja – predstavlja uslove za priznavanje prihoda i rashoda tj. za iskazivanje njihove razlike kao rezultat tzv. dobitak ili gubitak. Ukupan vremenski period od nabavke faktora proizvodnje pa sve do prodaje proizvoda i prijema novca naziva se proces

¹³ Knežević G. (2012), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.51

realizacije, dok se "trenutkom realizacije" smatra momenat razmene proizvoda i usluga za novac.

- **Princip istorijskog troška** – predstavlja zahtev da se sredstva (roba, oprema, nekretnine i sl.) vode i iskazuju u visini novčanog ulaganja učinjenog u momentu nabavke tzv. nabavna vrednost robe.
- **Princip objektivnosti podataka** – predstavlja zahtev da se računovodstvena vrednovanja koriste informacijama koje su pouzdane i mogu da se potvrde.
- **Princip konzistentnosti** – podrazumeva odabir jedne metode koja će se konzistentno primenjivati. Kao takav, omogućava korisnicima izveštaja poredjenje finansijskih pokazatelja odabranog privrednog društva.¹⁴

1.1.6 Korisnici finansijskih izveštaja

Korisnici finansijskih izveštaja predstavljeni su grupom internih i eksternih korisnika. Interni korisnici, kao zaposleni u privrednom društvu ili neposredno upravljaju istim koriste se informacijama iz izveštaja radi poboljšanja unutrašnje organizacije privrednog društva. Vlasnici kapitala informacije koriste u svrhu donošenja odluka o narednim ulaganjima ili ne ulaganjima u poslovanje sa ciljem povećanja kapitala ili pak smanjenja rizika od gubitka. Menadzment se koristi informacijama o ostvarenim finansijskim rezultatima u svrhu donošenja odluka sa ciljem unapredjenja položaja privrednog društva. Stručne službe u privrednom društvu (računovodstvo, službe prodaje, analize i dr.) služe se informacijama o stanju i kretanju sredstava i izvora sredstava; procesu poslovanja; prihodima i rashodima; i sl. Dok su zaposleni zainteresovani za podatke o ostvarenim zaradama.

¹⁴ Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2013), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 68-73

U eksterne korisnike svrstani su država i njeni organi (carina, uprava javnih prihoda i dr.) sa osnovnim ciljem provere ispravnosti obračuna i uplate poreza, carina, taksi i sl. Banke se služe informacijama radi odobrenja kredita, gde su im od značaja informacije o likvidnosti privrednog društva kao i planiranje budućeg poslovanja. Ostali poverioci; npr. dobavljači se koriste informacijama iz finansijskih izveštaja kako bi uskladili ponudu robe i usluge. Također, korisnici finansijskih izveštaja predstavljaju i statistički zavod, privredne komore, kao i potencijalni investitori¹⁵.

1.2 PREDRADNJE SASTAVLJANJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Na kraju poslovne godine potrebno je izvršiti obračun vrednosti stavki bilansa stanja i bilansa uspeha. Preduslov za obavljanje navedenih radnji je sprovođenje predzaključnih radnji i knjiženja na dan 31.decembra u okviru kojih se obavljaju i potrebna knjiženja, i to:

- medjusobno usaglašavanje knjigovodstvenih evidencija;
- usaglašavanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem;
- vrednovanje stavki finansijskih izveštaja na datum bilansa¹⁶.

1.2.1 Usaglašavanje knjigovodstvenih evidencija

Usaglašavanje medjusobnih knjigovodstvenih evidencija propisano je Zakonom o računovodstvu, i kao takvo predstavlja preduslov ispravnom sprovođenju popisa sredstava i obaveza koje se uskadjuje sa stanjem po knjigama na kraju poslovne godine, kao i sastavljanju finansijskih izveštaja, te je potrebno izvršiti proveru zbira

¹⁵ Petrović Z., Vićenijević K., Stanišić N. (2013), "Računovodstvo sa zbirkom zadataka", Univerzitet Singidunum, Beograd, str.8-10

¹⁶ „Zuta knjiga” (2013), "Računovodstvo, Revizija i MSFI", Informativni poslovni centar, Beograd, IX-4

knjizenja na dugovnim stranama računa koji je potrebno da zadovoljava uslov identičnosti zbiru knjizenja na potraznim stranama računa u glavnoj knjizi i to putem provere salda izradom probnog bilansa; kao i proveru salda za grupe i klase računa. Takodjer, u finansijskom i pogonskom knjigovodstvo potrebno je pregledati da li su svi iskontirani stavovi za knjizenje preneti na račune i to proverom zbira knjizenja u glavnoj knjizi koji treba da je jednak zbiru u dnevniku glavne knjige. Po izvršenim, navedenim proverama vrši se upoređivanje salda svih analitičkih računa sa saldima sintetičkih računa, kao iz zbir prometa leve i desne strane računa koji moraju biti isti. Provera se sprovodi probnim bilansom analitike.

1.2.2 Usaglašavanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem

Po završetku usaglašavanja medjusobnih knjigovodstvenih evidencija vrši se usaglašavanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem propisanih Zakonom o računovodstvu gde se sprovodi:

1. korekcija salda računa stanja, uključujući i rashodovanje sredstava;
2. dekomponovanje salda aktivno-pasivnih računa;
3. vremensko razgraničenje rashoda i prihoda;
4. uskladjivanje finansijskih izveštaja za događaje koji su se desili nakon datuma bilansa (31.decembar)¹⁷.

Korekcija salda računa stanja predstavlja svodjenje knjigovodstvenog stanja na stvarno stanje obavljanjem putem popisa tj. po izvršenom popisu koje se vrši jednom godišnje po Zakonu o računovodstvu, što uključuje i rashodovanje sredstava.

Dekomponovanje salda aktivno-pasivnih računa podrazumeva vršenje pregleda analitike kupaca i dobavljača u toku izrade finansijskih izveštaja kako bi se izbegle situacije gde je kupac prilikom plaćanja obaveze za robu ili uslugu platio više od

¹⁷ „Zuta knjiga” (2013), „Računovodstvo, Revizija i MSFI”, Informativno poslovni centar, Beograd, IX-4.2.

zaduženja, gde analitički račun navedenog kupca ima potrazni saldo u iznosu više plaćenog iznosa tj. privredno društvo na osnovu toga duguje kupcu. U tom slučaju, ni saldo sintetičkog računa navedenog kupca ne bi pokazivao potrazivanje, i tu dolazi do mešanja potrazivanja i obaveza prema kupcima. U takvim slučajevima saldo sa analitičkog i sintetičkog računa 202 (kupci u zemlji) prenosi se na račun 430 tj. primljene avanse, depozite i kaucije. Dekomponovanje salda aktivno-pasivnih računa obavlja se i na računima dobavljača privrednog društva (saldo računa 433-dobavljači; 150- dati avansi), kao i na ostalim računima potrazivanja, plasmana i obaveza za potrebe privrednog društva.

Pravna lica i preduzetnici su u obavezi da pre sastavljanja finansijskih izveštaja usaglasе međusobna potrazivanja i obaveze na način da poverilac dostavi dužnicima spisak neplaćenih faktura tzv. izvod otvorenih stavki - IOS, dok je dužnik u obavezi usaglasiti se tj. uzajamno svesti stanje na realno. Neusaglašena potrazivanja i obaveze obelodanjuju se u Napomenama uz finansijske izveštaje.

1.2.3 Vrednovanje pozicija iskazanih u finansijskim izveštajima

Pozicije iskazane u finansijskim izveštajima neophodno je da budu vrednovane u skladu sa opštim računovodstvenim načelima, i to:

- pretpostavka da privredno društvo posluje kontinuirano;
- dosledno, iz godine u godinu primenjivanje metode vrednovanja;
- primenom principa opreznosti vršiti vrednovanje.

Vrednovanje po principu opreznosti posebno se primenjuje:

- u bilansu stanja kroz prikaz iskazanih obaveza nastalih u toku tekuće ili prethodnih poslovnih godina;

- u obzir se uzimaju sva obezvređivanja neovisno o rezultatu poslovne godine;
- u obzir se uzimaju svi prihodi i rashodi ostvareni u toku poslovne godine neovisno o datumu naplate i isplate istih;
- komponente imovine i obaveza vrednuju se posebno;
- bilans otvaranja za svaku poslovnu godinu mora da bude jednak bilansu zatvaranja za prethodnu poslovnu godinu¹⁸.

1.3 SASTAVLJANJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Za sastavljanje finansijskih izveštaja važne su sledeće zakonske odredbe:

1. Odrebe koje regulišu računovodstvenu regulativu za priznavanje i vrednovanje u finansijskim izveštajima;
2. Odrebe koje se tiču vrste i sadržine finansijskih izveštaja;
3. Odrebe koje regulisu način i vreme dostavljanja finansijskih izveštaja¹⁹.

Za priznavanje i vrednovanje stavki u finansijskim izveštajima utvrđeno je Zakonom o računovodstvu i reviziji gde veliko pravno lice, srednje pravno lice, pravno lice koje ima obavezu sastavljanja konsolidovane finansijske izveštaje, pravno lice koje putem javne ponude izdaje hartije od vrednosti u obavezi su sastavljati finansijske izveštaje uz primenu MRS i MSFI, dok preduzentnici i mala pravna lica nisu u obavezi primene istih.

Finansijski izveštaji, odluka o usvajanju finansijskih izveštaja, izveštaj revizora o obavljenoj reviziji finansijskih izveštaja, odluka o raspodeli dobiti ili pokriću gubitka, kao i druge finansijske informacije sastavljaju se na srpskom jeziku, dok se iznosi prikazuju u hiljadama; u dinarskoj valuti.²⁰

¹⁸ "Službeni glasnik" (62/2013), Službeni glasnik, Beograd, Član 19.

¹⁹ "Priručnik za privredna društva" (2013), IPC, Beograd, Sastavljanje finansijskih izveštaja.

²⁰ "<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/pages/Package.xhtml>" od 13.decembra 2013.god.

1.4 DOSTAVLJANJE I REGISTRACIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Za dostavljanje finansijskih izveštaja Agenciji za privredne registre (APR) i njihovo obelodanjivanje merodavne su odredbe Zakona o računovodstvu i reviziji, Zakon o reviziji, Pravilnik kojim se blize propisuju uslovi i postupci obrade i obelodanjivanja finansijskih izveštaja, i Odluka o naknadama Agencije za privredne registre.

Dostavljanje finansijskih izveštaja u sebi sadrži i način klasifikovanja pravnog lica po veličini; vrstu finansijskih izveštaja koje pravno lice ima obavezu dostavljanja; rokove i mesto dostavljanja finansijskog izveštaja; kontrolu istih koju vrši APR; registraciju finansijskih izveštaja; obradu istih; kontakt informacije u vezi sa dostavljanjem i obradom finansijskih izveštaja i obelodanjivanje finansijskih izveštaja²¹.

Obveznici revizije uz redovne finansijske ili konsolidovane izveštaje Agenciji dostavljaju, u za to propisanom roku (30.septembar) i:

- Odluku o usvajanju finansijskih izveštaja;
- Odluku o raspodeli dobiti ili pokriću gubitka po finansijskom izveštaju;
- Izveštaj revizora o obavljenoj reviziji²².

1.4.1 Forma i način dostavljanja finansijskih izveštaja

Forma, način, rokovi, naknade i mesto dostavljanja finansijskih izveštaja propisana je Pravilnikom. Finansijski redovni izveštaji, kao i izmene istih dostavljaju se u formi propisanih obrazaca putem pošte, kao preporučene pošiljke ili preko internet aplikacije Agencije i to za poslednju izveštajnu godinu; u jednom primerku i rokovima utvrdjenih zakonom.

²¹ „Žuta knjiga” (2013), „Računovodstvo, Revizija i MSFI”, Informativno poslovni centar, Beograd, IX-7

²² „Revizor finansijski” (4/2010), Informativno poslovni centar, Beograd, Član 31

1.4.2 Kontrola finansijskih izveštaja

Po dostavljanju finansijskih izveštaja APR proverava ispravnost istih putem kontrole računa, logičke ispravnosti i pre svega, da li su izveštaji sastavljeni u skladu sa propisanim Zakonom, podzakonskim aktima i Pravilnikom.

Finansijski izveštaj koji se smatra ispravnim dostavljen je Agenciji na propisanim obrascima uz primenu svih obaveznih elemenata za sastavljanje istih; sadržanih podataka tekuće i prethodne godine (osim u posebnim slučajevima); priložena sva dodatna dokumentacija utvrđena Zakonom i Pravilnikom; i overena pečatom i potpisom ovlašćenog lica.

Revizorski izveštaj smatra se ispravnim ukoliko se odnosi za redovne godišnje finansijske izveštaje; potpisan je od ovlašćenog revizora; overen pečatom preduzeća za reviziju i dostavljen u originalu.

1.4.3 Obrada i registracija

Dostavljeni finansijski izveštaji za koje se utvrdi (kontrolom) da su ispravni registruju se tj. vrši se unos podataka iz finansijskih izveštaja u Registar finansijskih izveštaja i obvezniku se izdaje potvrda o registraciji istih sa sveobuhvatim, prezentovanim sadržajem na internet stranici Agencije.

1.4.4 Obelodanjivanje finansijskih izveštaja

Agencija za privredne registre, po zavodjenju redovnih godišnjih finansijskih izveštaja i konsolidovanih finansijskih izveštaja obveznika revizije, u obavezi je, iste i da objavi na internet stranici Registra finansijskih izveštaja i to najkasnije do 30. juna tj. do 31. oktobra za obveznike revizije.

1.4.5 Registar finansijskih izveštaja

Prvobitnim zakonom propisano je da se finansijski izveštaji dostavljaju Agenciji za privredne registre i Narodnoj banci Srbije, dok je 2009. godine na snagu stupio zakon objedinjenog postupka prijema, registracije i obrade finansijskih izveštaja u Agencijiza privredne registre koje propisuje Ministar finansija na predlog Registra.

Finansijski izveštaji koji su dostavljeni Agenciji za privredne registre (APR) isti se zavode u Registar finansijskih izveštaja i podataka o bonitetu pravnih lica, i kao takav predstavlja centralnu, javnu, jedinstvenu elektronsku bazu podataka iz finansijskih izveštaja na osnovu kojih se utvrđuju rezultati poslovanja i finansijski položaj pravnih lica i preduzetnika, kao i privredna kretanja u Republici Srbiji. Za potrebe vođenja Registra finansijskih izveštaja APR je ovlašćen da se koristi i podacima državnih organa i institucija²³. Agencija za privredne registre dužna je da finansijske izveštaje čuva deset godina, dok privredna lica imaju obavezu čuvanja istih dvadeset godina.

1.4.6 Zamena finansijskih izveštaja

Po dostavljanju redovnih, godišnjih ili konsolidovanih finansijskih izveštaja APR-u, u za to propisanom roku (do 28.02) obveznik utvrdi da rezultati poslovanja i finansijski položaj nisu iskazani istinito iz odredjenih razloga (npr. greška u prepiski) ima pravo isti da zameni pod uslovom da obrada podataka od strane APR-a nije završena tj. nije istekao rok (do 31.03) predviđen za obradu podataka. U slučaju da je rok isekao zamena ispravljenih podataka u finansijskom izveštaju moguća je isključivo na osnovu naloga nadležnog državnog organa ili na osnovu izveštaja revizora. Uz zamenu finansijskih izveštaja obveznik ima obavezu da uz ispravne primerke priloži propisan obrazac u svrhu zahteva za zamenu finansijskih izveštaja uz navodjenje razloga izvršenih korekcija.

²³ "Revizor finansijski" (4/2010), Informativno poslovni centar, Beograd, Član. 32-33

2. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE U SLUŽBI UPRAVLJANJA PRIVREDNIM DRUŠTVOM

Upravljanje privrednim društvom predstavlja kompleksan proces u kojem je neophodno „preduzeti“ određene aktivnosti u cilju stvaranja nove poslovne vrednosti. Sposobnost da se uoče šanse i iste iskoriste kroz realizaciju ideja sa adekvatnim upravljanjem nad rizikom i potvrdom kroz uvećanje poslovne vrednosti razlikujemo uspešno od manje uspešnog upravljanja privrednim društvom, gde preduzetnik predstavlja nosioca aktivnosti u smislu pokretanja novih poslovnih poduhvata i kao takav prihvata rizik od poslovnih poduhvata u celosti, dok je mogućnost upravljanja privrednim društvom od strane menadžera uslovljeno poverenjem tj. ograničenjima vlasnika kapitala, samim tim uslovljen je i stepen odgovornosti prema riziku. „Preduzetnik mora da poseduje sposobnost predviđanja, uočavanja određene šanse koja predstavlja zadovoljenje realne potrebe na tržištu. On mora da poseduje sposobnost pažljivog rasudjivanja i preuzimanja rizika...On mora da bude lider“²⁴.

Uspešnost menadžementa ogleda se u menadžment veštini i poslovnom znanju izraženih kroz efikasnost i efektivnost poslovanja privrednog društva, kao glavnim pokazateljem stepena uspešnosti, rasta i razvoja od zalaganja tj. načinom upravljanja organizacijom i sprovođenjem poslovnih ciljeva i strategije. Osim navednih, uspešnost preduzetnika ogleda se i u stepenu samopouzdanja i uverenosti u lična postignuća praćenih upornošću i istrajnosti u savladavanju poslovnih prepreka, kao i prihvatanju rizika, kreativnosti i sl. u cilju uspešnog poslovanja.

Uspešan preduzetnik, pre svega poseduje sposobnost komuniciranja putem kojeg plasira svoje ideje i proizvode potencijalnim kupcima, partnerima i investitorima. Optimizam kao osobina, pomaže mu u uskladjivanju ambicija i realnih mogućnosti. Uspešan preduzetnik poslovanje započinje dobrim biznis planom nad kojim vrši neophodne korekcije u toku poslovanja. Osim ličnih karakteristika, važnu ulogu nad

²⁴ Avlijaš R. (2010), „Preduzetništvo“, Univerzitet Singidnum, Beograd, str.7 citirano prema Marshall A.

upravljanjem privrednim društvom ima menadzersko iskustvo u određenoj oblasti poslovanja, iskustvo u pokretanju biznisa i obrazovanje u navednoj oblasti²⁵.

Finansijsko izveštavanje u službi upravljanja privrednim društvom u poslovnoj praksi predstavlja adekvatnu informacionu podlogu sa zadatkom usmerenim na njihovo čitanje i sa ciljem kontrole poslovnih aktivnosti i stvaranja nove poslovne vrednosti.

2.1 PROCES UPRAVLJANJA

Kako menadžment predstavlja proces ostvarivanja organizacionih ciljeva posredstvom odlučivanja i sprovođenje odluka, tako se skup aktivnosti koje menadžment obavlja svodi na funkcije planiranja, organizovanja, vođenja i kontrolisanja poslovnih aktivnosti posredstvom ljudi tj. zaposlenih, gde svaka organizacija treba da ima jasno formulisanu misiju tj. svrhu postojanja kako bi se omogućilo ostvarenje vizije tj. ciljeva. Svrha menadžmenta, takodjer predstavlja obuku i razvoj na svim nivoima u organizaciji kako bi se uspešno pratili zahtevi tržišta. Uspešnost organizacije i njenog opstanka, osim kvaliteta i obima proizvodnje, kao i zadovoljstvo kupca vaznu ulogu imaju i pozicija na trzistu, inovacije, produktivnost, edukacija zaposlenih, kao i finansijski rezultat privrednog društva. U zavisnosti od razumevanja navedenih principa, kao i prakse u poslovanju razlikujemo uspešnije od manje uspešnijih menadžera. Glavna svrha organizacije predstavljena je zadovoljnim kupcem, gde organizacija iz eksternog okruzenja uzima resurse tzv. input, koje transformacijom pretvara u rezultat tzv. output koje plasira na tržište²⁶, gde se „efektivnost odnosi na odnos organizacije i njenog okruzenja i tim problemima se bavi strategijski menadžment, a efikasnost se odnosi na efikasno pretvaranje inputa (ulaznih resursa) u autput (izlazne performanse: proizvode, usluge, ciljeve), a tim problemima se bavi proizvodni ili operativni menadžment“²⁷.

²⁵ Avlijaš R. (2010), „Preduzetništvo“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.6-21

²⁶ Mašić B., Babić L., Djordjević.B.J., Dobrijević G., Veselinović S. (2010), „Menadžment principi, koncepti i procesi“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.19-23

²⁷ „Isto“, str.23

Planiranje²⁸; predstavlja prvu fazu u procesu upravljanja i odnosi se na svesne odluke o misiji, ciljevima, strategiji i programima aktivnosti organizacije. Kao takva, uloga planiranja u procesu upravljanja predstavlja donošenje svakodnevnih odluka u organizaciji kroz operativno planiranje, kao i planiranje na duži vremenski period predstavljeno strateškim planiranjem sa ciljem svodjenja rizika na minimum i maksimiziranja rasta efikasnosti, gde je preduzetnik u poziciji neprestalnog ispitivanja i analiziranja eksternog okruzenja poslovanja, konkurencije, potencijalnih kupaca, kao i snage i slabosti same organizacije. Uspešnost organizacije u velikoj meri je odredjena stepenom tačnosti u predviđanju i planiranju budućih događaja, kao i prilagođavanje promenama, gde analiza dostupnih i pouzdanih informacija predstavlja osnov za donošenje planskih odluka putem kojih menadžeri strateški usmeravaju organizaciju u cilju ostvarenja odluka, dok organizovanje, vođenje i kontrola proističu iz planiranja kao funkcije kojima se sprovode planske odluke.

Organizovanje predstavlja drugu fazu procesa upravljanja aktivnostima organizacione strukture u svrhu ostvarenja glavnih planskih odluka (vizija, misija, ciljevi, strategija i planovi) i to putem utvrđivanja, grupisanja i podele poslova, delegiranjem autoriteta, uspostavljanjem lanca komandovanja i raspona kontrole, kao i pitanjima menadžmenta ljudskih resursa. Kao takva, izgradnja odgovarajuće organizacione strukture predstavlja važnu odluku privrednog društva, dok za formulisanje organizacione strukture važnu ulogu imaju unutrašnji i spoljašnji činioci organizacije tj. promenljivost istih gde je prilagodljivost organizacione strukture neophodno u novonastalim uslovima.

Funkcija vođenja predstavlja sposobnost da se poslovi obave uspešno, posredstvom drugih ljudi, i može se definisati da je „vodjstvo proces izdavanja direktiva i uticanja na aktivnosti članova grupe“²⁹, gde se u zavisnosti od situacije opredeljuje efektivnost vodje. U pogledu stila vođenja javljaju se autoritarni stil koji se oslanja na striktnoj kontroli podređenih članova grupe, kao i stil vođenja koji je prevashodno

²⁸ Vasiljev S., Cvetković L.J., Kancir R. (2002), „Marketing upravljanje“, Ekonomski fakultet, Subotica, str.4-13

²⁹ Stoner J., Freeman E. (1989), „Management“ Prentice Hall, New Jersey, str.459, prema Todorović J., Djuričin D., Janošević S. (1997), „Strategijski menadžment“, Institut za tržišna istraživanja, Beograd, str.93

usmeren da stimuliše i motiviše podređene, dok se uspešan stil vođenja bazira i na orijentaciji ka zaposlenima i na poslove tj. na kombinovanju oba stila u pravcu ispunjenja zadatih ciljeva.

Funkcija kontrole; kao proces kojim se osigurava efikasnost upotrebe resursa organizacije i realizacije planiranih ciljeva zahteva neprestalno proveravanje i modifikovanje planskih odluka. Proces kontrole nam pomaže da otkrijemo odstupanja od planiranih aktivnosti u odnosu na postignute rezultate i mogućnost sprovođenja korektivnih mera, i kao takva, može se podeliti u četiri faze, i to:

- Uspostavljanje standarda i merenje rezultata;
- Merenje rezultata;
- Utvrđivanje odstupanja od standarda;
- Preuzimanje korektivne akcije³⁰

Kako finansijska kontrola predstavlja ocenu ostvarenih rezultata, tako ista predstavlja jedan od najvažnijih aspekata procesa kontrole gde menadžeri koriste različite metode finansijske kontrole u zavisnosti od specifičnosti problema organizacije. Metode finansijske kontrole obuhvataju finansijske izveštaje, racio brojeve, analizu prelomne tačke (obim proizvodnje predstavljen zonom profita), budžet i reviziju. Pokazatelji iz finansijskih izveštaja menadžerima koriste kako bi kontrolisali aktivnosti organizacije, i omogućavaju kontrolu tri važna parametra, i to: opšte finansijsko stanje koje odražava odnos aktive umanjene za obaveze; likvidnost kao sposobnost organizacije da plaća dospele obaveze u roku i rentabilnost kao sposobnost stvaranja profita kroz poslovne poduhvate, dok stavljanjem u odnos pojedinih pozicija tj. putem racio brojeva upoređuju rezultate unutar organizacije između poslovnih perioda i sa rezultatima konkurenta.

³⁰ Todorović J., Djurićin D., Janošević S. (1997), „Strategijski menadžment“, Institut za tržišna istraživanja, Beograd, str.113-114

2.2 ANALIZA POZICIJA BILANSA STANJA I BILANSA USPEHA

Bilans stanja predstavlja prikaz finansijskog položaja pravnog lica u preseku posmatranog perioda iskazanog u novačnim jedinicama na odredjen dan. Aktivom su prikazane informacije o stalnoj i obrtnoj imovini dok je finansijska struktura obuhvaćena pasivom.

Stalna imovina predstavljena je kroz materijalne (nekretnine, oprema i dr.), nematerijalne (licence, patenti i dr.) i finansijske plasmane (zajmovi dati drugim privrednim društvima, kupovina akcija i dr.) gde je vek trajanja sredstva duži od dvanaest meseci i kao takav predstavlja dugoročna sredstva privrednog društva.

Obrtnu imovinu čine zalihe, potrazivanja, dati avansi, novac i novčani ekvivalenti tj. finansijski plasmani gde je upotrební vek kraći od dvanaest meseci, i kao takav daje uvid u prikaz kratkoročnih sredstava.

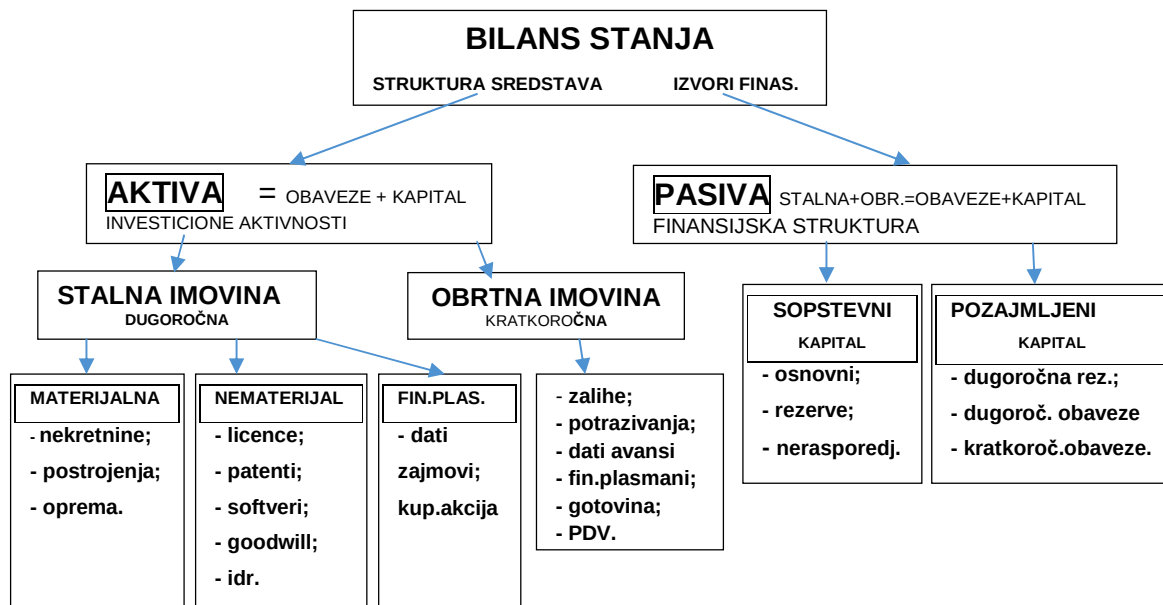
Izvori sredstava tj. **pasiva** prikazuje poreklo imovine prikazanih kroz osnovni kapital (razlika izmedju aktive i obaveza) i pozajmljena sredstva kao dugoročne (npr. bank. kredit) ili kratkoročne tzv. tekuće obaveze (npr. dobavljači, porez i dr.) prema trećim licima proisteklih iz prošlih transakcija, ugovorenog odnosa ili zakonskih obaveza što značajno utiče na likvidnost³¹ i solventnost³² privrednog društva³³.

³¹ Klajn I., Šipka M. (2007), "Veliki rečnik stranih reči i izraza", Prometej, Novi Sad, str.703. Likvidnost, od lat. liquiditas, v.likvidan – sposobnost podmirivanja finansijskih obaveza (u kratkom roku); mogućnost da se imovina nekog preduzeća može lako i brzo pretvoriti u platežno sredstvo.

³² "Isto" str.1153; Solventnost – stanje onoga koji može da plaća, koji je sposoban za plaćanje (u dužem vremenskom periodu).

³³ Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2013), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.17-21

Slika 2 - Pozicije bilansa stanja

Bilans uspeha predstavlja periodičan, računovodstveni izveštaj u kojem se iskazuju ostvareni prihodi i rashodi u posmatranom obračunskom periodu. Osim informacija o finansijskom položaju, pruža uvid u uspešnost privrednog društva što je od posebnog značaja za donošenje poslovnih odluka; procene sposobnosti privrednog društva u stvaranju novčanih tokova; i u slučaju zaduživanja radi procene sposobnosti i dinamike vraćanja sredstava.

Prihodi; po definiciji međunarodnih računovodstvenih standarda „predstavlja bruto priliv ekonomskih koristi tokom perioda koji proizlazi iz redovnih aktivnosti subjekta, i koji ima za posledicu povećanje kapitala, osim onih povećanja kapitala koja se odnose na unose učesnika u kapitalu“³⁴. Prihod predstavlja bruto priliv potraživanja iz redovnih aktivnosti pravnog lica i to isključivo za svoj račun (isključuje poreze i iznose u ime nalogodavca). Prihod od prodaje dobara se priznaje pod uslovom da je obaveza u celosti prenet na kupca; da je iznos prihoda iskazan merljivom vrednošću tzv. naznačenom iznosu, načinu i uslovima izmirivanja obaveza pod pretpostavkom da će ekonomske koristi povezane s transakcijom priticati u privredno društvo. Dok je za

³⁴<http://www.privreda.gov.rs/UserFiles/File/MRS/Medunarodni%20racunovodstveni%20standard%2018%20-%20Prihodi.pdf>; MRS 18 - Prihodi; od 07. januara 2014.god.

priznavanje prihoda kod pružanja usluga³⁵ uslovljeno stepenom dovršenosti tj. izvršene usluge. Prihodi nastali od korišćenja sredstava od strane drugih lica (kamate, tantijemi³⁶, dividende) priznaju se na osnovu i pod uslovima MRS 39.

Rashodi; troškovi koji nastaju iz redovnih aktivnosti privrednog društva putem povećanja obaveza i/ili smanjenjem sredstava (nekretnine, zalihe idr.) kao odliv vrednosti. Osim poslovnih i finansijskih rashoda privredno društvo je u mogućnosti ostvariti i gubitke koji se iskazuju u bilansu uspeha, odvojeno od rashoda i imaju uticaj na procenu sposobnosti privrednog društva u ostvarenju budućih novačnih tokova. Gubici proističu iz nepredvidivih i neočekivanih događaja gde se nepovoljnost istih odrazava na umanjenje stalne ili obrtno imovine i kao takve svrstavaju se u ostale ili vanredne rashode. Redovni rashodi su u procenama investitora važnije stavke od ostalih gubitaka iz kojih direktno stoji odluka menadžmenta.

Prihodi i rashodi predstavljaju tok rentabilnosti i proističu iz redovnih aktivnosti privrednog društva kroz obavljanje osnovne delatnosti; i kao takve dele se na podkategorije koje čine:

- Poslovni prihodi i rashodi;
- Finansijski prihodi i rashodi;
- Prihodi po osnovu uskladjivanja vrednosti imovine i rashodi po osnovu obezvređivanja vrednosti imovine;
- ostali prihodi i rashodi.

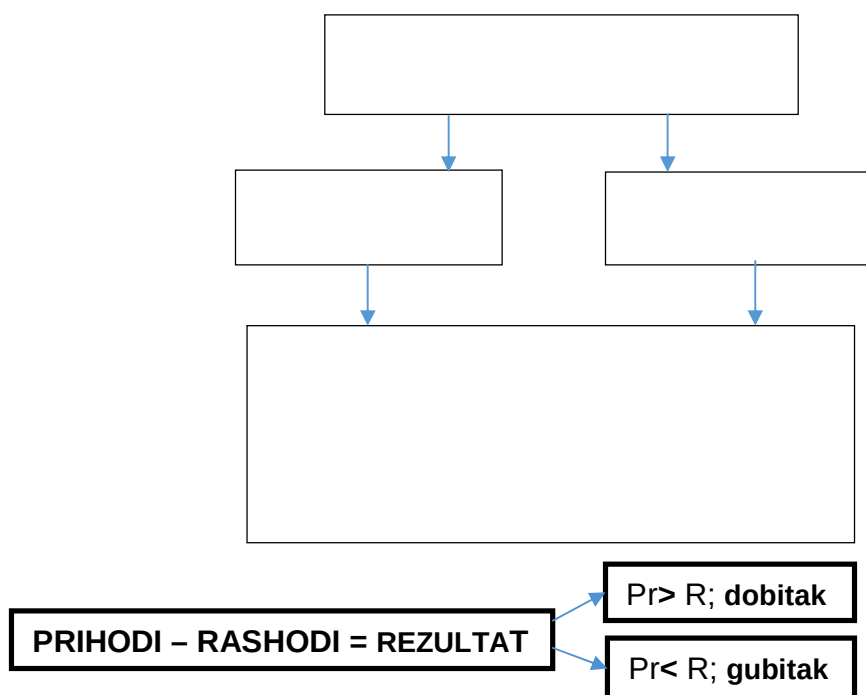
Poslovni prihodi i rashodi su međusobno povezani tj. proističu iz zajedničkih poslovnih aktivnosti; rashodi se priznaju kada su direktno vezani za poslovni prihod. Dok kod finansijskih prihoda i rashoda; prihoda po osnovu uskladjivanja vrednosti imovine i rashoda po osnovu obezvređivanja vrednosti imovine; kao i kod ostalih prihoda i

³⁵ Napomena: MRS 11 – „Ugovori o izgradnji“, takodje zahtevaju priznavanje prihoda i rashoda u obračunskom periodu u kojem su usluge izvršene.

³⁶ TANTIJEI – naknade za korišćenje dugotrajnih sredstava subjekta, npr. patenti, autorska prava idr.

rashoda međusobna povezanost, kao ni učestalost pojavljivanja nije međusobno uslovljena³⁷.

Slika 3 - Pozicije bilansa uspeha

2.2.1 Metode obračuna rezultata u bilansu uspeha

Rezultat; kao jedan od osnovnih ciljeva i merila uspešnosti privrednog društva utvrđuje se razlikom između ostvarenih prihoda i rashoda u posmatranom, obračunskom periodu, i to po metodi:

- metoda troškova prodatih učinaka;
- metoda ukupnih troškova.

³⁷ Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2013), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.28-30

Metoda troškova prodatih učinaka; u bilansu stanja iskazuju se samo prihodi i rashodi koji su dodeljeni obračunskom periodu. U bilansu uspeha iskazuje se bruto poslovni dobitak (AOP 219) ukoliko su poslovni prihodi veći od poslovnih rashoda, ili se iskazuje bruto poslovni gubitak (AOP 220) u slučaju da su poslovni rashodi veći od prihoda. Takodjer, iskazuje se i ukupan bruto dobitak ili gubitak (AOP 223; 224) zavisno od rezultata tj. razlike izmedju ukupnih prihoda i ukupnih rashoda.

Kod obračuna rezultata u privrednim društvima koji se bave proizvodnjom dobara uzimaju se u odnos prihodi od prodaje gotovih proizvoda i rashodi tj. troškovi prodatih gotovih proizvoda, dok se za obračun rezultata u trgovinskim privrednim društvima u odnos stavljaju prihodi od prodaje robe i rashodi tj. nabavna vrednost prodane robe. U okviru poslovnog rezultata iskazuje se i medjufinansijski rezultat prezentovan bruto dobitkom ili gubitkom proizvodnje i prodaje, zavisno da li su prihodi ili rashodi veći u odnosu jedno prema drugom.

Metoda ukupnih troškova; na strani rashoda iskazuju se ukupni troškovi tj. ulaganja u sve zalihe (troškovi materijala, tr. zarada, tr. usluga, amortizacije i dr.) i stavljaju se u odnos sa prihodima ostvarenih od prodaje gotovih proizvoda, usluga i trgovačke robe; kao i stanja zaliha utvrdjenih na dan. "**Razlika izmedju zbira krajnjih zaliha** materijala, nezavršene proizvodnje, poluproizvoda i gotovih proizvoda, prihoda od prodaje gotovih proizvoda i usluga, krajnjih zaliha trgovačke robe i prihoda od prodaje trgovačke robe, s jedne strane, **i zbira početnih zaliha** materijala, nezavršene proizvodnje, poluproizvoda, gotovih proizvoda, nabavke materijala u toku obračunskog perioda, troškova poslovanja bez troškova materijala, početnih zaliha trgovačke robe i nabavke trgovačke robe u toku obračunskog perioda, s druge strane, **jeste bruto poslovni dobitak**, ako je prvi zbir veći od drugog, **odnosno poslovni gubitak**, ako je drugi veći od prvog. Bruto poslovni dobitak uvećan za vanredne prihode i umanjen za vanredne rashode daje ukupan bruto dobitak, odnosno poslovni gubitak uvećan za vanredne rashode i umanjen za vanredne prihode daje ukupan gubitak"³⁸.

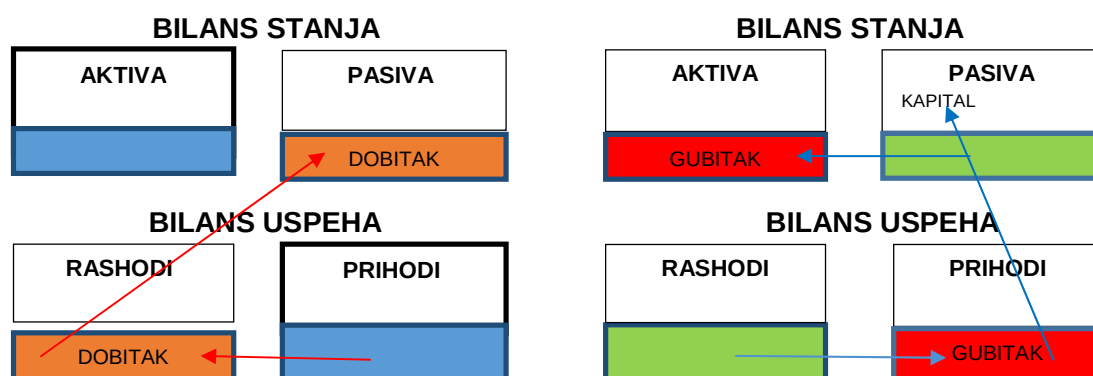
³⁸ Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011), „Analiza finansijskih izveštaja“, Proleterj, Bečej, str.38

2.2.2 Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha

Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha odvija se u procesu nastanka prihoda i rashoda i u procesu bilansiranja. Stavke iz bilansa stanja i bilansa uspeha vidljive su na knjigovodstvenim kontima, gde se procesom bilansiranja konta raščlanjuju na račune stanja i uspeha, a bilansna ravnoteža, uspostavlja se povezivanjem u jedan bilans. Finansijski rezultat iskazuje se na manjoj strani bilansa uspeha i prenosi na suprotnu stranu bilansa stanja što predstavlja suštinu povezanosti bilansa u momentu bilansiranja.

Slika br. 4 prikaz je ostvarenog dobitka privrednog društva. U bilansu uspeha prihodi su veći od rashoda u ukupnom iznosu koliko je u bilansu stanja aktiva veća od pasive. Kako se stvorila neravnoteža za iznos dobitka, potrebno je dobitak iz bilansa uspeha proknjižiti u bilans stanja na stranu pasive, što dovodi do obostrane ravnoteže; kako u bilansu uspeha, tako i u bilansu stanja. Isti proces se obavlja i u slučaju ostvarenog gubitka; dešavanja se odvijaju na suprotnim bilansnim pozicijama. U tom slučaju rashodi u bilansu stanja i pasiva u bilansu uspeha su veći i ravnoteža se uspostavlja knjiženjem gubitka na suprotnu stranu.

Slika 4 - Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha

U bilansu uspeha prikazana su ukupna povećanja sopstvenog kapitala (prihodi) kao i ukupna smanjenja sopstvenog kapitala (rashodi), dok razlika između prihoda i rashoda predstavlja finansijski rezultat koji se knjigovodstveno prenosi na račune u bilansu stanja kao povećanje sopstvenog kapitala tzv. dobitak ili smanjenje sopstvenog kapitala tzv. gubitak.

Bilansom stanja prikazano je stanje imovine, kapitala i obaveza na dan bilansiranja gde dobitak privrednog društva utiče na povećanje imovine i sopstvenog kapitala, a gubitak dovodi do smanjenja istih.

2.2.3 Načela bilansiranja

Načela bilansiranja; kao skup pravila prikazivanja bilansa i procenjivanja vrednosti bilansnih pozicija, u zavisnosti od cilja i svrhe bilansa primenjuju se odgovarajuća, kompatibilna načela bilansiranja, i to:

- **Načelo stalnosti** – gde se polazi od toga da je privredno društvo osnovano sa ciljem visegodišnjeg, trajnog poslovanja u kojem se, najmanje jednom godišnje, kroz izradu finansijskih izveštaja utvrđuje rezultat i ocenjuje uspešnost privrednog društva. Periodičnost i privremenost bilansiranja, kao i procenjivanje bilansnih pozicija po nabavnim cenama proističe iz cilja da je privredno društvo osnovano sa neograničenim, trajnim vekom poslovanja.
- **Načelo zaštite poverilaca** – u kojem se značaj stavlja na imovinski bilans (sopstveni kapital, rezerve i nerasporedjena dobit) tj. prikazu i opreznosti u bilansiranju finansijskog rezultata; kao i procenjivanje rashoda na više i prihoda na niže. Zaštita poverilaca je veća ukoliko je razlika između aktive (stalna i obrtna imovina) veća u odnosu na pasivu (obaveze).

- **Načelo uzročnosti** – zahteva da se prihodima i rashodima dodele svi prihodi i rashodi koji su nastali u obračunskom periodu i isti se iskazu u bilansu uspeha. Kod prihoda obračunatim po sistemu fakturisane realizacije u obzir se uzimaju svi prihodi i rashodi sadržanih u izdatim fakturama neovisno o njihovoj naplativosti u datom momentu. Kod prihoda obračunatih po sistemu naplaćene realizacije rashodi se obračunavaju na bazi troškova sadržani u naplaćenoj realizaciji. Načelo uzročnosti se primenjuje i pri alociranju troškova na nosioce tj. učinke gde se troškovi dodeljuju onom nosiocu troškova koji je te troškove i prouzrokovao čime se dolazi do istinite cene koštanja kojom se procenjuju vrednosti zaliha (gotovih proizvoda, poluproizvoda, nedovršenih proizvoda i osnovnih sredstava). Načelo uzročnosti primedjuje se i kod utvrđivanja nabavne cene robe gde se zavisni troškovi (npr. transport, carina i dr.) dodeljuju robi koja je iste i prouzrokovala.
- **Načelo opreznosti** – zahteva da se procenjivanje prihoda vrši na niže, a rashoda na više što predstavlja i zahtev kod načela zaštite poverilaca. Načelo opreznosti se ostvaruje preko načela realizacije, impariteta, dnevne vrednosti, najviše i najniže vrednosti. Svrha načela opreznosti se ogleda u smanjenju precenjivanja finansijskog rezultata što smanjuje i mogućnost donošenja pogrešnih investicionih odluka. S obzirom da načelo opreznosti dovodi do stvaranja latentnih rezervi ono je direktno u sukobu sa načelom istinitosti.
- **Načelo realizacije** – ogleda se u zahtevu da se dobitak iskazuje isključivo ukoliko je tržišno potvrđen i verifikovan; osim u slučaju interne realizacije izgradnje osnovnih sredstava i alata u sopstvenoj reziji gde se primenjuje načelo nize vrednosti; a prihod nije potvrđen na trzistu.
- **Načelo impariteta** – zahteva iskazivanje gubitka iako oni nisu tržišno verifikovani, i kao takvo predstavlja dopunu načela realizacije. Zalihe bilansirane po nabavnoj ceni ili ceni koštanja koja je veća od trziste vrednosti, načelo impariteta zahteva da se zaliha svede na trzisnu vrednost, a razlika preknjizi na

rashode. Potrazivanja za koja postoji verovatnoca da neće biti naplaćena moraju biti otpisana.

- **Načelo najniže vrednosti** – predstavlja zahtev da se imovinski delovi bilansa (npr. zalihe, hartije od vrednosti) mogu proceniti po nabavnoj ceni, ceni koštanja i tržišnoj ceni gde se u obzir uzima najniza od izrazenih vrednosti. Načelo najniže vrednosti se ne odnosi da imovinske delove koji predstavljaju dugoročna ulaganja i osnovna sredstva iz razloga što su namenjeni za sopstvenu upotrebu, a ne dalju prodaju. Osnovna sredstva se bilansiraju po nabavnoj vrednosti tj. ceni koštanja, ali se otpisivanje kroz amortizaciju mora vršiti i dodeliti rashodima u bilansu uspeha u toku procenjenog veka trajanja sredstva i kao takvo, u skladu je sa načelom opreznosti.
- **Načelo dnevne vrednosti** – gde bilansna imovina odgovara vrednosti koja se može unovčiti i upotrebljava se samo u okviru načela najniže vrednosti, i na kraju životnog veka privrednog društva kada je potrebno iskazati imovinu preduzeća.
- **Načelo najviše vrednosti** – u skladu je sa načelom opreznosti koje zahteva da se procenjivanje prihoda vrši na niže, a rashoda na više i s tim u vezi, na aktivu (imovina) se primenjuje načelo najniže vrednosti a na pasivu (obaveze) primenjuje se načelo najviše vrednosti. U slučajevima gde postoje realni izgledi za povećanjem postojećih obaveza (npr. zatezna kamata i sl.) iste se knjiže na teret rashoda pripisivanjem postojećim obavezama, stvaranje novih obaveza ili rezervisanje po osnovu očekivanih i vanrednih troškova (npr. otpis potrazivanja) iskazanih u pasivi (obaveze).
- **Načelo finansijske pažnje** – kako primena načela opreznosti dovodi do stvaranja latentnih rezervi, načelo finansijske pažnje je od značaja u dobrinosu smanjenja rizika od budućih negativnih rezultata, i kao takvo, u suprotnosti je sa načelom istinitosti.

- **Načelo istinitosti** – zahteva i ne dozvoljava da u bilansu budu iskazane latentne rezerve, kao ni postojanje skrivenih gubitaka (npr. ispuštanje ili unos nepostojeće bilansne pozicije) što je preduslov da se bilansiranje vrši načelom istinitosti uz mogućnost primene i načela opreznosti gde se latentne rezerve smatraju neistinitim samo u slučaju da su odmerene iz špekulativnih razloga.
- **Načelo jasnosti** – odnosi se na zahtev da se bilansne pozicije u bilansu stanja i bilansu uspeha raščlanjuju jasno, ali ne i prekomerno, u smislu da su pozicije nazvane tačno i razumljivo. Pozicije aktive, u skladu sa načelom jasnosti neophodno je da budu raščlanjene na način iz koga bi se jasno videlo koju funkciju vrši imovina u reprodukciji (osnovna sredstva, dugoročni fin. plasmani, obrtna imovina), o kakvom se obliku imovine radi i rokovi vezanosti. Dok raščlanjivanjem pozicija pasive, načelo jasnosti obuhvata uvid u podelu kapitala sa stanovišta vlasništva, osnov nastajanja obavaze, kao i vreme njihove raspoloživosti. Raščlanjivanjem prihoda i rashoda u skladu sa načelom jasnosti daje nam jasan uvid po kom osnovu je nastao prihod i rashod što omogućuje jasan uvid u izvore finansijskog rezultata, kao i podela istih radi ocene uspešnosti poslovanja.
- **Načelo povezanosti bilansa** – s obzirom da načelo opreznosti ne obezbeđuje istinitost u iskazivanju finansijskog rezultata i imovine privrednog društva nametnuo se zahtev dinamičke teorije za vremenskom uporedivosti finansijskih rezultata iz razloga što u jednoj dinamičkoj privredi za uspeh nisu zainteresovani samo vlasnici privrednog društva već i poverioci³⁹. Uvid u finansijski rezultat između dve poslovne godine od značaja je kako bi se pratio ishod poslovanja tj. da li privredno lice uvećava svoju dobit ili umanjuje što direktno utiče na zaštitu poverilaca. Načelo vremenske povezanosti i uporedivosti bilansa ostvaruje se preko načela identiteta bilansa, kontinuiteta i podudarnosti bilansa.

³⁹ Ranković J. (1986), „Teorija bilansa“, Ekonomski fakultet, Beograd, str.320

- **Načelo identiteta bilansa** – zaključena konta iz prethodne godine prenose se kao početno stanje u tekućoj godini sa zahtevom da bilans otvaranja tekuće godine bude jednak sa zaključenim bilansom prethodne godine što ne omogućuje promenu vrednosti bilansnih pozicija.
- **Načelo kontinuiteta bilansa** – predstavlja vremensku povezanost više uzastopno zaključenih bilansa. Formalni kontinuitet zaključenih bilansa podrazumeva obavezu da su nazivi, sadržina i redosled bilansnih pozicija isti u više uzastopnih bilansa kako bi se upoređivanjem došlo do informacije o razvoju privrednog društva. Dok materijalni kontinuitet zaključenih bilansa podrazumeva obavezu primene istih načela procenjivanja bilansnih pozicija u više uzastopnih zaključenih bilansa kako bi se došlo do informacije o tendenciji rentabilnosti. U slučaju da privredno društvo promeni načela procenjivanja bilansnih pozicija, u obavezi je da ih prikaze uz dodatak zaključenih bilansa; sa objašnjenjem zašto je do promene došlo, kao i vrednosno izražene razlike kao uticaj na iskazani finansijski rezultat.
- **Načelo podudarnosti bilansa**⁴⁰ – podrazumeva da se zbir periodičnih finansijskih rezultata podudara sa zbirom finansijskog rezultata utvrđenog na kraju životnog veka privrednog društva gde je podudarnost dobitka u skladu sa načelom istinitosti i uzročnosti, i u suprotnosti sa načelom opreznosti.

2.2.4 Osnova procenjivanja bilansnih pozicija

Osnova procenjivanja bilansnih pozicija predstavlja način utvrđivanja njihove vrednosti, gde je osim izbora metode (nabavna, dnevna ili likvidaciona cena) od značaja i način otpisivanja obračuna utroška materijala i utvrđivanje cene koštanja.

⁴⁰ Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011), „Analiza finansijskih izveštaja“, Proleter, Beograd, str.49-58

Nabavna cena, kao osnov procenjivanja; u sebi sadrži fakturisanu vrednost i sve zavisne troškove povezane sa pojedinačnom nabavkom (troškovi transporta, carina i dr.), dok su kod nabavke materijala i trgovačke robe osim navedenih troškova obuhvaćeni i dodatni troškovi (troškovi lagerovanja, transporta i dr.) koji se javljaju povremeno, i teško ih je povezati tj. razvrstati po robi pojedinačne nabavke tj. izraziti kroz nabavnu vrednost konkretnog proizvoda što čini nižu nabavnu cenu dobara i u skladu je sa načelom opreznosti. Procenjivanje po nabavnoj ceni (osnovna sredstva, zalihe i dr.) smatra se pouzdanim jer se isključuje proizvoljnost u procenjivanju.

Dnevna cena kao osnov procenjivanja; javlja se kao shvatanje da pojam dnevne cene predstavlja:

- tržišnu cenu na dan bilansiranja;
- ponovna nabavna cena osnovnih sredstava i materijala;
- tržišna cena na dan prodaje.

Pri redovnom bilansiranju, gde bilans stanja predstavlja račun izravnjanja, i kako bi se moglo vršiti upoređivanje finansijskih rezultata primenjuje se nabavna cena, dok se za procenjivanje osnovnih sredstava; zalihe; HoV; obaveza, potraživanja i gotovine u stranoj valuti primenjuje dnevna cena na dan bilansiranja ukoliko se želi iskazati imovinsko stanje bilansa. Kod primene ponovne nabavne cene problem se javlja u većini slučajeva gde je nepoznata ponovna nabavna cena u trenutku bilansiranja. Tržišna cena na dan prodaje primenjuje se za vrednovanje rashoda u uslovima inflacije.

Likvidaciona cena kao osnov procenjivanja; predstavlja tržišnu cenu imovinskih delova ili čitavog privrednog društva koje je u procesu likvidacije. Pojedinačne, likvidacione cene dobara po pravilu su niže od tržišnih cena istih dobara. Likvidaciona cena čitavog privrednog društva, po pravilu se određuje kada privredno društvo ide u likvidaciju zbog finansijskih teškoca, ali ima trzisnu perspektivu. Po naplati likvidacione cene formira se likvidaciona masa iz koje se isplaćuju obaveze prema poveriocima, i menja se struktura vlasništva.

Fer vrednost kao osnov procenjivanja⁴¹; predstavlja novčanu vrednost nekog resursa ili obaveze po kojoj bi se vršila razmena istih izmedju dobro informisanih strana; npr. nabavka nekretnine, opreme ili vozila procenjuju se po nabavnoj vrednosti; utvrđuje se upotrební vek istih kako bi se odredila stopa amortizacije po kojoj se obračunava godišnji trošak amortizacije. Po isteku utvrđenog upotrebnog veka knjigovodstvenom evidencijom sredstvo biva otpisano, ali i dalje može vršiti funkciju ili biti prodato po utvrđenoj fer vrednosti tj. tržišne vrednosti u datom momentu.

2.2.5 Procenjivanje bilansnih pozicija

Kako bi se procenjivanje pozicija iskazanih u finansijskim izveštajima moglo uspešno izvršiti neophodno je razumevanje značenja tj. sadržine istih. Za procenjivanje bilansnih pozicija primenjuju se MRS i MSFI.

2.2.5.1 Pozicije bilansa stanja

Pozicije aktive - stalna imovina:

- **Neuplaćeni upisani kapital** – obuhvaćen je klasom “00” i kao takav sadrži neuplaćene upisane akcije i udele članova društva.
- **Goodwill** – pozicija nastaje kupovinom preduzeća koje se spaja sa preduzećem kupca i/ili nastaje poslovnom kombinacijom spajanja dva ili više preduzeća gde se u goodwill poziciji iskazuje višak nabavne vrednosti (tzv. razlika pretplaćene vrednosti). Stečeno sredstvo kupovinom ili pripajanjem služi u svrhu budućih ekonomskih koristi od istog.

⁴¹ Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011), „Analiza finansijskih izveštaja“, Proleter, Beograd, str.58-62

- **Nematerijalna imovina**⁴² – se početno odmerava po nabavnoj vrednosti, a priznaje se pod uslovom da je verovatna buduća ekonomska korist od istog, kao i da se nabavna vrednost može pouzdano izmeriti. Nematerijalna ulaganja se amortizuju, a po otudjenju ili otpisom vrednosti prestaje i priznavanje kao nematerijalne imovine. Nematerijalna imovina obuhvata licence, patente, kompjuterske softvere, autorska prava, franšize i dr. zakonom propisane stavke.
- **Nekretnine, postrojenja i oprema** – kao osnovna sredstva vrednuju se po sadašnjoj vrednosti ili po fer vrednosti. Ovom pozicijom obuhvaćeni su građevinski objekti, postrojenja i oprema, zemljište, osnovno stado, višegodišnji zasadi idr. obuhvaćenih grupom računa navedene pozicije.
- **Investicione nekretnine**; zemljišta ili zgrade koje ostvaruju prihod od zakupa.
- **Biološka sredstva**; šume, višegodišnji zasadi i osnovno stado gde se priznavanje vrši u trenutku ubiranja proizvoda od istih. Odmeravanje se vrši prilikom početnog priznavanja i na dan svakog bilansa stanja po fer vrednosti umanjenom za troškove prodaje.
- **Dugoročni finansijski plasmani i potraživanja** – obuhvataju učešća u kapitalu i druge HoV raspoložive za prodaju, date kredite i zajmove sa rokom otplate dužim od godinu dana.

Pozicije aktive - obrtne imovine:

- **Zalihe**; trgovačka roba, gotovi proizvodi, poluproizvodi, osnovni i pomoćni materijal korišćen u procesu proizvodnje, zemljište i nekretnine koje služe za

⁴² <http://www.urrqb.com/MRS/Medunarodni%20racunovodstveni%20standard%2038%20-%20Nematerijalna%20imovina.pdf> – MRS 38, Nematerijalna imovina; od 17. februara. 2014. god.

dalju prodaju. Nabavna vrednost zalihe materijala i robe (koje nisu medjusobno zamenljive) utvrđuje se na osnovu nabavne vrednosti i zavisnih troškova; zalihe nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda procenjuju se po ceni koštanja (sadrži i tr.proizvodnje) ili neto prodajnoj ceni (prodajna cena umanjena za tr.prodaje) ukoliko je ona niža. Obračun izlaza zaliha vrši se po prosečnoj nabavnoj ceni, dok je umanjeње vrednosti zaliha potrebno dokumentovati.

- **Gotovinski ekvivalenti (HoV) i gotovina** – HoV procenjuju se po nabavnoj vrednosti, dok se HoV, depoziti po vidjenju i gotovina u stranoj valuti procenjuju po srednjem kursu strane valute na dan bilansa.

Pozicije pasive:

- **Kapital** – se deli na osnovni kapital i kapital stečen tokom poslovanja privrednog društva. Osnovni kapital može biti uplaćeni i neuplaćeni i kao takav predstavlja ulaganja vlasnika u privredno društvo u novcu ili stvarima, dok se vrednost kapitala stečenog tokom poslovanja uvećava odnosno smanjuje, zavisno od poslovne sposobnosti privrednog društva i može se izraziti kao razlika između ukupne imovine i ukupnih obaveza privrednog društva. Kapital obuhvata osnovni kapital, neuplaćeni upisani kapital, nerasporedjeni dobitak, gubitak do visine kapitala (gubitak iznad kapitala se iskazuje na strani aktive), otkupljene sopstvene akcije (koje umanjuju kapital), nerealizovane dobitke odnosno gubitke po osnovu HoV i rezervni kapital koji je nastao raspodelom nerasporedjenog neto dobitka.
- **Dugoročna rezervisanja i obaveze** – predstavljaju obaveze privrednog društva za pokriće troškova i rizika poslovanja. Rezervisanja se procenjuju na bazi stvarno očekivanih troškova; ukidaju se u trenutku kada se ostvare po tom osnovu; dok se neiskorišćena dugoročna rezervisanja iskazuju u korist ostalih prihoda. Obaveze privrednog društva klasifikuju se kao dugoročne i kratkoročne i obuhvaćene su grupom računa 41.

2.2.5.2 Pozicije bilansa uspeha

- **Prihodi** – klasifikovani kao poslovni prihodi, prihodi od finansiranja, ostali prihodi i prihodi od uskladjivanja vrednosti imovine. Nastaju iz redovnih aktivnosti privrednog društva, i kao takvi predstavljaju bruto priliv koji rezultira povećanju kapitala. Prihodi se odmeravaju po fer vrednosti umanjениh za popuste i rabate. Poslovni prihodi se uvećavaju ili umanjuju u zavisnosti od povećanja odnosno smanjenja vrednosti zaliha. Prihodi od kamata, pozitivnih kursnih razlika i dr. predstavljaju finansijske prihode. U ostale prihode spadaju dobici od prodaje nekretnina, opreme, učešća u kapitalu, naplaćena otpisana potrazivanja, prihodi od smanjenja obaveza i dr. prihode od uskladjivanja vrednosti čine prihodi od uskladjivanja vrednosti nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja, opreme, dugoročnih finansijskih plasmana i dr.
- **Rashodi**⁴³ – u bilansu uspeha predočavaju nam uvid u poslovne rashode, finansijske rashode, ostale rashode i rashode po osnovu obezvređivanja imovine. Poslovni rashodi se priznaju neovisno od plaćanja, a obuhvataju nabavnu vrednost prodate robe, troškove materijala, goriva, zarade, amortizacije i dr. rashodi po osnovu kamata, negativnih kursnih razlika i dr. čine finansijske rashode. Ostale rashode čine gubici po osnovu prodaje nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja, opreme, učešća u kapitalu, HoV, otpisi potrazivanja i dr. Obezvređenje nematerijalnih ulaganja, zaliha materijala i robe, potrazivanja i dr. čine rashode po osnovu obezvređenja imovine.

2.3 ANALIZA BILANSA U POSLOVNE SVRHE

Analiza bilansa u poslovne svrhe predstavlja osnov za donošenje poslovnih odluka kao i sprovođenje istih u cilju smanjenja troškova, efikasnije korišćenje resursa i

⁴³ Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011), „Analiza finansijskih izveštaja“, Proleter, Bečej, str.62-73

bolje podrške od strane investitora. "Poslovna analiza se definiše kao instrument koji omogućava privrednom društvu, koje je predmet proučavanja, da unapredi način na koji funkcioniše i obavlja aktivnosti u cilju smanjenja ukupnih troškova, efikasnijeg korišćenja resursa i bolje podrške investitorima⁴⁴".

Predmet analize bilansa predstavljaju, pre svega podaci iz bilansa stanja i bilansa uspeha putem kojih se dolazi do informacija o finansijskom položaju i sposobnosti privrednog društva da ostvaruje poslovni rezultat. Analiza funkcije proizvodnje, nabavke, prodaje i dr. gde su angažovana poslovna sredstva sa svrhom uvećanja poslovnog rezultata predstavljaju analizu osnovnih funkcija privrednog društva. U zavisnosti od sadržine poslova analitičke službe privrednog društva analiza poslovanja obuhvata prikupljanje neophodnih, poslovnih podataka baziranih na finansijskim izveštajima, knjigovodstvenoj i internoj dokumentaciji. Prikupljeni podaci se sistematizuju za potrebe analize poslovanja privrednog društva pomoću kojih se izradjuju pokazatelji i ocenjuje uspešnost poslovanja. Analitički pokazatelji i ocena istih prezentuje se menadzmentu radi daljeg procesa nad istim u svrhu kvalitetnijeg i uspešnijeg upravljanja privrednim društvom⁴⁵. Uspešnost i kvalitet rada analitičke službe zavisi od stepena pridavanju važnosti analitičkoj službi, razvijenosti knjigovodstva i kao najvažniji uticaj predstavlja celokupna organizovanost privrednog društva.

Po izvršenoj analizi analitičkih pokazatelja od strane menadzmenta i definisanju poslovnog problema isti se raščlanjuje na elemente gde se analiziraju tj. predviđaju iznenadne, pojedinačne predmetne pojave za svrhu definisanja alternativnih rešenja tj. smanjenja poslovnog rizika. Po sastavljanju alternativnih rešenja na osnovu definisanih problema vrši se odabir najboljih rešenja sto ujedno predstavlja poslovnu odluku koja se u poslednjoj fazi procesa sprovodi praktičnom primenom. Poslovna analiza se bazira na ukljanjanju aktivnosti koje ne dovode do stvaranja poslovne vrednosti i pronalaženje aktivnosti koje omogućavaju privrednom društvu, kroz angažovanje svih raspoloživih resursa postizanje strateških ciljeva.

⁴⁴ Knežević G. (2012), "Analiza finansijskih izveštaja", Univerzitet Singidunum, Beograd, str.29

⁴⁵ Radovanović R. (1999), "Bilansi preduzeća i banaka", Savremena administracija, Beograd, str.84

U procesu donošenja odluka Peter Drucker definisao je pet faza, i to:

- definisanje problema;
- analiza problema;
- sastavljanje alternativnih rešenja;
- izbor najboljeg rešenja;
- pretvaranje odluke u efikasnu akciju⁴⁶.

Kao takva, analiza bilansa predstavlja svrhu poslovnog upravljanja kroz ocenu finansijskog rezultata, ocenu finansijskog položaja, kao i ocenu mogućnosti poboljšanja finansijskog položaja privrednog društva predstavljenim kroz strukturu sredstava i izvora finansiranja.

Analiza poslovne strategije, kao pristup promišljenom traganju za planskom akcijom kroz faze planiranja, organizovanja, vođenja i kontrole, sa ciljem da se poveća konkurentna prednost, predstavlja važnu ulogu u poboljšanju i ostvarivanju misije i ciljeva privrednog društva poštujući zahteve efektivnosti (raditi prave stvari) i efikasnosti (na pravi način) kroz odabir proizvodnog programa, ciljnih tržišta, organizovanje radnih procesa i sl. sa svrhom maksimiziranja profita⁴⁷.

Računovodstvena analiza, bavi se ispitivanjem kroz primenu odgovarajućih metoda i postupaka kako bi se otkrio uzrok stanja i uspeha privrednog društva sa svrhom unapređenja poslovanja.

Finansijska analiza, predstavlja ispitivanje i objašnjavanje posmatranih bilansnih pozicija u bilansu stanja, uspeha i novčanim tokovima privrednog društva, na način da ih rašlanjuje i vrši pojedinačno ispitivanje delova, kao i odnosa između delova. Analizom se dobija uvid u kvantitativne i kvalitativne karakteristike analizirane pojave, kao i uvid u

⁴⁶ Peter Drucker, *The Practice of Management*, Horvard and Brothers, New York, 1954, str. 353, prema Marjanović S. „Donošenje odluka u privrednim organizacijama, Informator, Zagreb, 1974, str. 45.

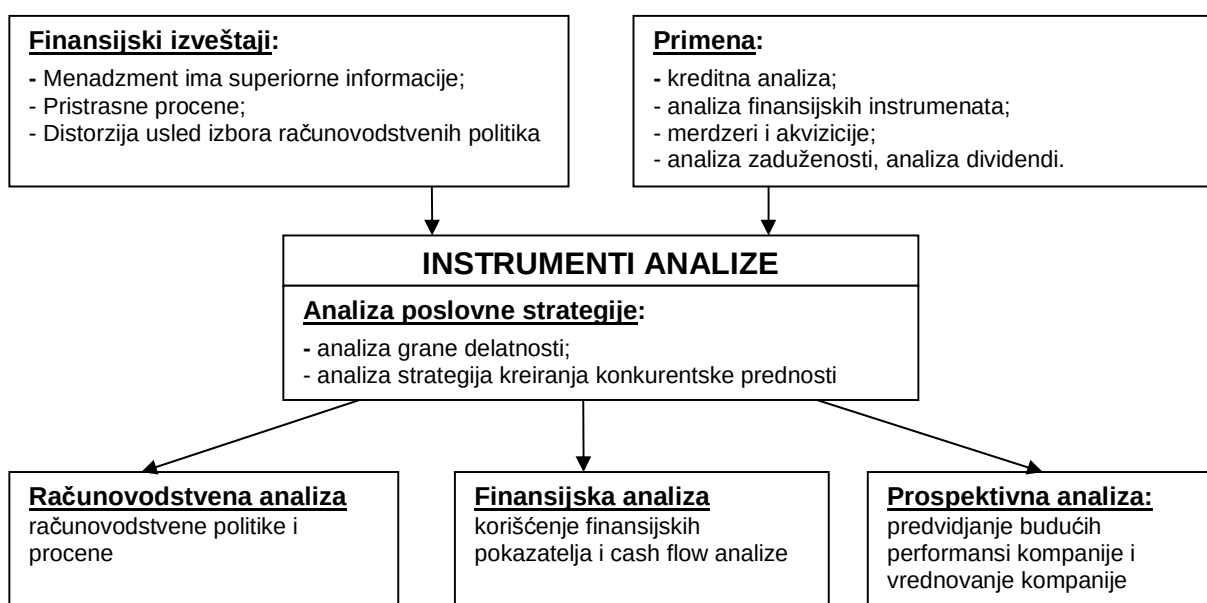
⁴⁷ Unčanin R., Petković T., Stanković R. Jovanović D. (2006), „Operativni i strategijski menadžment“, Viša poslovna škola, Čačak, str.94-102

prikaz uzročnih veza, zakonitosti i sl. Ciljevi analize razlikuju se u zavisnosti od vrste korisnika (interni, eksterni) analiziranih pokazatelja.

Prospektivna analiza, kroz analizu finansijskih izveštaja predstavlja predviđanje budućih performansi i vrednovanje privrednog društva sa svrhom odabira najbolje investicione alternative za ulaganje u kapital.

Elementi poslovne analize⁴⁸:

Slika 5 - Elementi poslovne analize

2.3.1 Metode analize poslovanja privrednim društvom

U osnovne metode analize poslovanja privrednog društva ubrajamo metodu raščlanjivanja i komparativnu metodu. Specijalne metode analize poslovanja su brojne, ali u najčešće korišćene ubrajamo metodu standardizacije (jednoobraznost podataka), metodu izolacije (detaljnije ispitivanje - predmet analize izdvaja od drugih pojava),

⁴⁸ Palepu K., Healy P., Peek E., Bernard L.V. (2007), „Business Analysis and Valuation IFRS edition“, Thompson Learning, London, str. 10; prema Knežević G. (2012), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.30

metodu korelacije (prećenje i identifikovanju zavisnosti jedne pojave od drugih), metodu odnosa vrednosti (utvrdi odnos ili uzročnu vezu izmedju vrednosno izrazenih veličina) i kombinovana indeksna metoda (postupak konvertovanja relativnih brojeva u indeksu – množenjem rel.br. sa 100).

Metodom raščlanivanja, kao osnovnom metodom analize poslovanja, raščlanjivanjem sredstava i izvora sredstva na uvid dobijamo njihovu strukturu u vidu sastava i kvaliteta istih. Raščlanjivanjem poslovnih rezultata idetifikuju se izvori rezultata, dok se raščlanjivanjem pojedinih funkcija privrednog društva formulišu tj. dobijamo uvid koji poslovi i zadaci pripadaju analiziranoj funkciji.

Komparativnom metodom⁴⁹ utvrdjujemo i ocenjujemo odnos izmedju analiziranih delova odredjenih vremenskih perioda, i to uporedjivanjem strukture sredstava, izvora sredstava, prihoda, rashoda i dr. izmedju poslovnih godina ili kraćem vremenskom periodu; uporedjivanjem strukture analiziranih pokazatelja sa privrednim društvima iste delatnosti tj. iste privredne grane; kao i uporedjivanjem strukture dobijenih pokazatelja sa planiranim pokazateljima za navedeni period. Komparativna metoda nam pruža mogućnost identifikacije pozitivnih i negativnih odstupanja izmedju strukture i obima analiziranih pokazatelja u odnosu na ostvarene pokazatelje u prethodnim obračunskim periodima, analiziranje pokazatelja u odnosu na privredna društva iz iste privredne grane i analiziranje postignutih rezultata u odnosu na planirane. Različita odstupanja uvode nas u istraživanje uzroka nastalih odstupanja u cilju otklanjanja negativnih i podsticanje pozitivnih poslovnih aktivnosti privrednog društva.

⁴⁹ Radovanović R. (1999), "Bilansi preduzeća i banaka", *Savremena administracija*, Beograd, str.86-87

3. METODE ANALIZE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Analiza finansijskih izveštaja bavi se kvantificiranjem i istraživanjem odnosa i veza koji postoje između pozicija bilansa stanja, bilansa uspeha i izveštaju o tokovima gotovine, i to na način da se omogući ispravna ocena finansijskog položaja, uspešnosti i likvidnosti poslovanja. Kako bi se zadatak uspešno obavio, finansijskom analitičaru na raspolaganju stoje određene metode ili instrumenti⁵⁰, i to:

- horizontalna analiza;
- vertikalna analiza;
- analiza pomoću finansijskih pokazatelja;
- cash flow analiza;
- analiza neto obrtnog fonda.

Finansijska analiza sačinjava se u poslovne i naučne svrhe sa ciljem posmatranja, ispitivanja (strukture, racio brojeva, vremensko i prostorno upoređivanje), kao i formulisanja ocene o procesima koji su sastavni deo finansijskog izveštaja priv. društva, i kao takav predstavlja predmet finansijskog knjigovodstva. Interni predmet finansijskog knjigovodstva predstavlja trošnje materijala i proizvodnju, dok eksterni obuhvata prodaju robe, nabavku sredstava, uzimanje kredita i sl. Opšti cilj analize fin. izveštaja u sebi sadrži dugoročnu zaradu (rentabilnost) s jedne strane i likvidnost s druge strane, dok su posebni ciljevi uslovljeni pojedinačnim potrebama korisnika. Rezultati dobijeni na osnovu analize fin. izveštaja u poslovne svrhe pre svega su od koristi vlasnicima priv. društva u donošenju poslovnih odluka. Analizirani pokazatelji služe i u svrhu analize i ocene prethodnih odluka menadžmenta uslovljenih stanjem pokazatelja. Rezultati analize fin. izveštaja koriste se i kao podloga za "projektovanje biznis planova privrednog društva, kratkoročno i srednjeročno planiranje, planiranje investicionih projekata, procenjivanje vrednosti kapitala preduzeća, planove spajanja, pripajanja ili podele priv. društva, procene vrednosti pilikom istupanja (značajnih vlasnika kapitala) iz p.društva, planiranja izlaska priv. društva iz zone gubitka, ocenu boniteta privrednog društva, ocenu finansijskog položaja privrednog društva i sl".⁵¹

⁵⁰ Knežević G. (2012), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.105

⁵¹ Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011), „Analiza finansijskih izveštaja“, Proleter, Bečej, str.127

3.1 HORIZONTALNA ANALIZA

Poredjenjem tj. komparativnom analizom promena bilansnih pozicija u bilansu stanja, kao i bilansu uspeha tekućeg perioda u odnosu na prethodni izveštajni period, izražen kao procenutalna razlika predstavljena je horizontalna analiza

Tekući period – prethodni period = razlika

(razlika/prethodni period) X 100 = procentualna razlika

Primer 1 - Horizontalna analiza/Bilans stanja 2012-2010 ⁵²

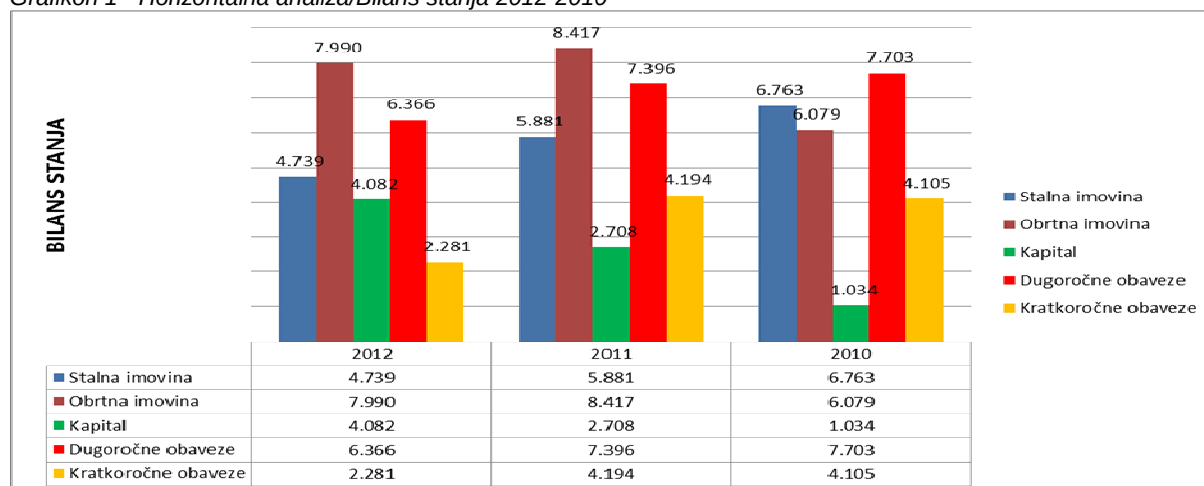
BILANS STANJA		113,7183	104,6409	105,4982			
Naziv pozicije	AOP	iznosi u 000 EUR	iznosi u 000 EUR	HORIZONTALNA ANALIZA		iznosi u 000 EUR	HORIZONTALNA ANALIZA
		2012	2011	2012-2011	%	2010	2011-2010
AKTIVA							
A. STALNA IMOVINA (002+003+004+005+009)	001	4.739	5.881	- 1.142	-19%	6.763	- 882
IV. NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIOLOSKA SREDSTVA (006+007+008)	005	4.739	5.881	- 1.142	-19%	6.762	- 882
B. OBRтна IMOVINA	012	7.990	8.417	- 428	-5%	6.079	2.338
I. ZALIHE	013	1.180	2.145	- 965	-45%	1.152	993
III. KRATKOROČNA POTRAZIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA (016+017+018+019+020)	015	6.810	6.272	538	9%	4.927	1.345
1. Potrazivanja	016	4.268	4.886	- 618	-13%	3.887	998
3. Kratkoročni finansijski plasmani	018	22	388	- 366	-94%	181	208
4. Gotovinski ekvivalenti i gotovina	019	1.704	218	1.486	682%	150	68
Dj. UKUPNA AKTIVA(POSL.IMOVINA)	024	12.729	14.298	- 1.570	-11%	12.842	1.456
PASIVA							
A. KAPITAL (102+103+104+105+106-107+108-109-110)	101	4.082	2.708	1.374	51%	1.034	1.674
I. OSNOVNI KAPITAL	102	750	815	- 65	-8%	808	7
VII. NERASPOREDJENI DOBITAK	108	3.722	2.318	1.405	61%	647	1.671
VIII. GUBITAK	109	390	424	- 34	-8%	421	3
B. DUGOROČNA REZERVISANJA I OBAVEZE	111	8.647	11.590	- 2.943	-25%	11.808	- 218
II. DUGOROČNE OBAVEZE (114+115)	113	6.366	7.396	- 1.030	-14%	7.703	- 307
1. Dugoročni krediti	114	-	-	-	-	-	-
III. KRATKOROČNE OBAVEZE (117+118+119+120)	116	2.281	4.194	- 1.913	-46%	4.105	89
3. Obaveze iz poslovanja	119	2.130	4.042	- 1.913	-47%	3.977	66
G. UKUPNA PASIVA	124	12.729	14.298	- 1.570	-11%	12.842	1.456

⁵² Primeri u finansijskoj analizi obuhvataju poslovne podatke (za period 2010 -2012.god.) preuzete iz finansijskih izveštaja privrednog društva „Fulgar East“, MBR: 20212403; razvrstanog u veliko pravno lice.
<http://fi.apr.gov.rs/prijemfi/cir/Podaci1.asp?Search=20212403&code=1091370d6538a23badb2016968301cb7215c286e>; od 07. decembra 2013. godine.

Na osnovu horizontalne analize bilansa stanja za 2012–2010. god.⁵³ uočeno je sledeće:

- Stalna imovina: u 2012. godini umanjena je za iznos od EUR 1.142.000 u odnosu na prethodnu, 2011. i EUR 2.024.000 u odnosu na 2010. Procentualno, u 2012. godini umanjena je za 19% u odnosu na 2011. Stalna imovina, umanjena je i u odnosu 2011 – 2010.god. u iznosu od EUR 882.000 (13%). Razlog umanjenja: amortizacija.
- Obrtna imovina: 2011. godina beleži porast za 38% (EUR 2.338.000) u odnosu na prethodnu, 2010.god. i pad za 5% (EUR 428.000) u 2012. god. u odnosu na 2011.g.
- Kapital: Odnos 2011-2010.godine beleži porast od 162% (EUR. 1.674.000); odnos 2012-2011.god. takodjer beleži porast od 51% (EUR 1.374.000).
- Dugoročne obaveze: Odnos 2011-2010.godina beleži smanjenje istih u iznosu od EUR 307.000 (4%); i smanjenje u iznosu od EUR 1.030.000 (14%) u odnosu na 2012-2011.god.
- Kratkoročne obaveze: Period 2011-2010 belezi povećanje u iznosu od EUR 89.000 (2%) i smanjenje u iznosu od EUR 1.913.000 tj. 46% u periodu 2012-2011.
- Ukupna aktiva i pasiva: u 2012.god. u odnosu na posmatranu 2011. je umanjena za 11% (EUR1.570.000).

Grafikon 1 - Horizontalna analiza/Bilans stanja 2012-2010

⁵³ Vrednosti bilansnih pozicija iz finansijskih izveštaja preračunate su u evro po srednjem kursu NBS na dan 31.12. za svaku godinu pojedinačno; <http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/cirilica/scripts/ondate.html>; od 07. decembra 2013. godine.

3.2 VERTIKALNA ANALIZA

Verikalnom analizom bilansne pozicije se stavljaju u procentualni odnos na određenu, posmatranu poziciju iskazanu kao 100%, čime se utvrđuju rezultati upotrebe resursa.

Primer 2 - Vertikalna analiza/Bilans uspeha 2012-2010

BILANS USPEHA							
Naziv pozicije	AOP	113,7183		104,6409		105,4982	
		iznosi u 000 EUR	VERTIKALNA ANALIZA	iznosi u 000 EUR	VERTIKALNA ANALIZA	iznosi u 000 EUR	VERTIKALNA ANALIZA
		2012	2012	2011	2011	2010	2010
A. PRIHODI I RASHODI IZ REDOVNOG POSLOVANJA(202+203+204+205+206)	201	14.194	100%	15.351	100%	12.779	100%
1. Prihodi od prodaje	202	14.510	102%	14.896	97%	12.756	100%
II. POSLOVNI RASHODI (208 do 212)	207	11.968	84%	13.791	90%	11.473	90%
1. Nabavna vrednost prodane robe	208	2.643	19%	2.351	15%	1.930	15%
2. Troškovi materijala	209	6.800	48%	8.907	58%	7.240	57%
3. Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi	210	914	6%	901	6%	715	6%
4. Troškovi amortizacije i rezervisanja	211	1.107	8%	1.159	8%	1.112	9%
5. Ostali poslovni rashodi	212	504	4%	474	3%	476	4%
III. POSLOVNI DOBITAK (201-207)	213	2.226	16%	1.560	10%	1.306	10%
IV. POSLOVNI GUBITAK (207-201)	214	-	0%	-	0%	-	0%
IX. DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA(213-214+215)	219	1.635	12%	1.669	11%	617	5%
XII. NETO GUBITAK POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	222	45	0%	3	0%	-	0%
B. DOBITAK PRE OPOREZIVANJA (219-220+221-222)	223	1.590	11%	1.666	11%	617	5%
DJ. NETO DOBITAK (223-224-225-226+227-228)	229	1.590	11%	1.666	11%	617	5%

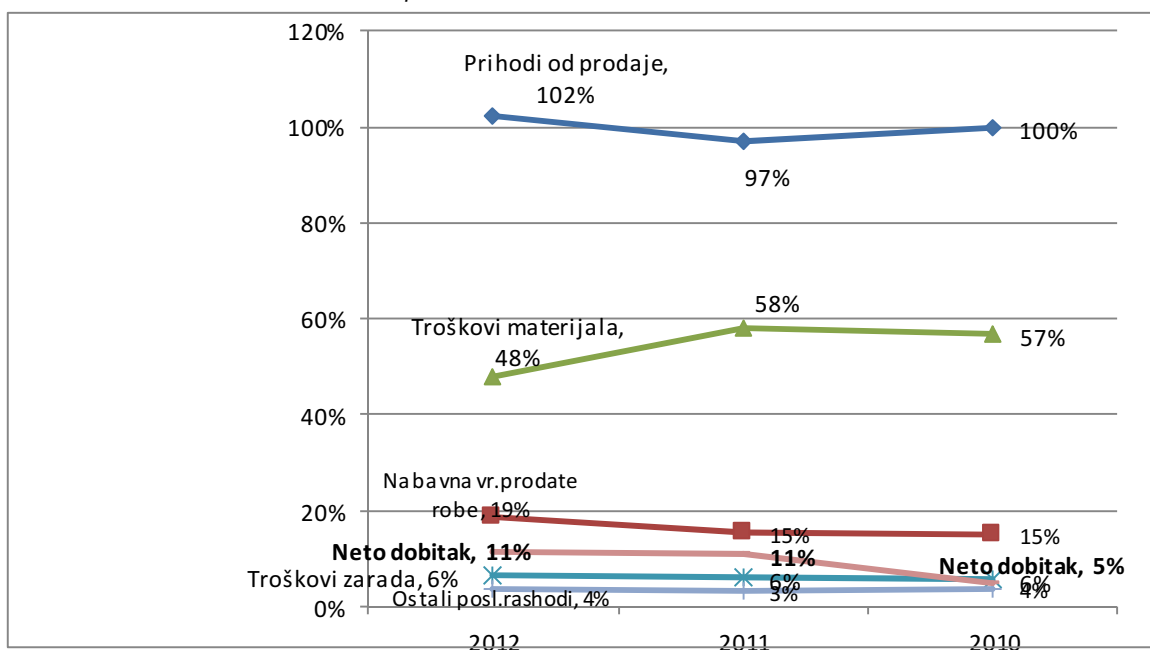
Na osnovu vertikalne analize b. uspeha za 2012 – 2010 uočeno je sledeće:

- U odnosu na posmatranu poziciju „prihodi i rashodi iz redovnog poslovanja“ (tj. prihodi od prodaje) izraženu kao 100%, najveće učešće u istom imaju poslovni rashodi koji su smanjeni (sa 90% učešća na 84%) u 2012. godini u odnosu na 2011 od ukupnih prihoda i rashoda te godine.
- Poslovni rashodi, koji čine 84% od „ukupnih prihoda od prodaje“ u 2012. god. u sebi sadrže naveći procenat (2012- 48%; 2011- 58%; 2010 – 57%) kao i zabeležen pad

troškova materijala obuhvaćenih ovom analizom, dok su tr. zarada (6%), amortizacije (8%) i ostali posl. rashodi (4%) ostali nepromenjeni tj. minimalna od 1%.

- Poslovni dobitak u 2012. god. je zabeležio porast (16%) u odnosu na posmatranu poziciju iste godine; dok je u 2011 i 2010 iznosio 10%. Samim tim i neto dobitak je u porastu – 2012 – 11%; 2011 – 11%, 2010 – 5%.

Grafikon 2 - Verikalna analiza/Bilans uspeha

3.3 ANALIZA POMOĆU FINANSIJSKIH POKAZATELJA

Analiza pomoću finansijskih pokazatelja tzv. ratio analiza, dobija se stavljanjem u odnos medjusobno povezanih ili uslovljenih veličina bilansnih pozicija (stanja i uspeha) izrazenih matematičkom formulom. Odabir pokazatelja, kao i njihova upotreba uslovljena je pojedinačnim potrebama internih i eksternih korisnika sa ciljem prikaza verodostojnih pokazatelja u svrhu ocene finansijskog položaja i uspešnosti privrednog društva, kao i mogućnost vršenja izmene utvrdjenih uzročnih veza između bilansnih pozicija. Internim korisnicima informacije iz finansijskih izveštaja služe u procesu

planiranja, kontroli i odlučivanju tj. upravljanju privrednim društvom, dok su eksterni korisnici, npr. banke zainteresovane za pokazatelje likvidnosti.

Pokazatelje je moguće grupisati kao:

- pokazatelji likvidnosti;
- pokazatelji poslovne aktivnosti;
- pokazatelji uspešnosti (rentabilnosti);
- pokazatelji finansijske strukture;
- pokazatelji tržišne vrednosti⁵⁴.

3.3.1 Pokazatelji likvidnosti

Pokazatelji likvidnosti predstavljaju sposobnost privrednog društva da u roku podmiri svoje dospele obaveze uz održavanje potrebnog obima i strukture sredstava, kao i očuvanje dobrog kreditnog boniteta. U slučaju da privredno društvo nije u mogućnosti podmiriti dospele obaveze tj. nije likvidno, ono nema dovoljno sredstava za nabavku robe, kao i plaćanje nastalih obaveza. Najznačajniji pokazatelji likvidnosti su:

- **Pokazatelj trenutne likvidnosti (10%) = Gotovina i gotovinski ekvivalenti / Kratkoročne obaveze**

Koeficijent trenutne likvidnosti prikazuje pokrivenost kratkoročnih obaveza iz gotovine i gotovinskih ekvivalenata. Standard navedenog pokazatelja ne bi trebao biti manji od 10%.

- **Pokazatelj reducirane likvidnosti – Acid Test (1:1) = Likvidna sredstva (gotovina, potraživanja, kratkoročni plasmani) / Kratkoročne obaveze**

⁵⁴ Knežević G., Stanišić N., Mizdrakovic V. (2013), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.130

Kratkoročne obaveze ne bi trebalo biti veće od likvidnih sredstava ukoliko je pokazatelj reducirane likvidnosti minimum u odnosu 1:1. Za primenu navedenog pravila neophodno je da svaki dinar kratkoročnih obaveza bude pokriven dinarom likvidnih sredstava. Veći odnos reducirane likvidnosti predstavlja veću sigurnost isplate kratkoročnih obaveza.

Primenom ovog pokazatelja ne može se obezbediti kontinuirana likvidnost privrednog društva, jer postoje slučajevi gde pokazatelj obezbeđuje likvidnost, a privredno društvo je nelikvidno (npr. visoka potraživanja koja ne uspeva da naplati) i obrnuta situacija, gde pokazatelji ukazuju da je privredno društvo nelikvidno, a praktično je likvidno (npr. privredno društvo ima velike nabavke, a istovremeno nema zastoja u prodaji koju realizuje za gotovinu)⁵⁵.

• **Pokazatelj opšte likvidnosti – curent ratio (2:1) = Obrtna imovina / Kratkoročne obaveze**

U slučaju da je koeficijent tekuće likvidnosti u odnosu 2:1 ili više; privredno društvo raspolaže sa dvostruko više gotovine, potraživanja i zaliha u odnosu na kratkoročne obaveze koje dospevaju na naplatu. Navedeno pravilo zahteva da vrednost obrtnih sredstava bude najmanje dvostruko veće od visine kratkoročnih obaveza tj. da svaki dinar kratkoročnih sredstava bude pokriven sa dva dinara obrtnih sredstava. Ovim pokazateljem, zanemaruje se struktura izvora finansiranja, dok je struktura obrtnih sredstava, u zavisnosti od privrednog društva različita, što ukazuje da navedni pokazatelj nije u širokoj praktičnoj upotrebi⁵⁶. Prilikom tumačenja navednog pokazatelja potrebno je uzeti u obzir i:

- veličinu i delatnost privrednog društva;
- obim poslovne aktivnosti;
- uslove kreditiranja od strane dobavljača u odnosu na uslove kreditiranih kupaca;
- vreme vezivanja i koeficijent obrta obrtnih sredstava.

⁵⁵ Ivaniš M., Nešić S. (2011), „Poslovne finansije“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.75-76

⁵⁶ „Isto“, str.76-77

- **Neto obrtna sredstva (working capital)⁵⁷ = Obrtna sredstva – Kratkoročne obaveze**

Veći iznos neto obrtnih sredstava obezbeđuje i veći stepen likvidnosti privrednog društva. Pokazatelj neto obrtnih sredstava, kao ocena stepena rizika od uložених sredstava prema poveriocu (npr. banka) omogućava kratkoročna zaduživanja.

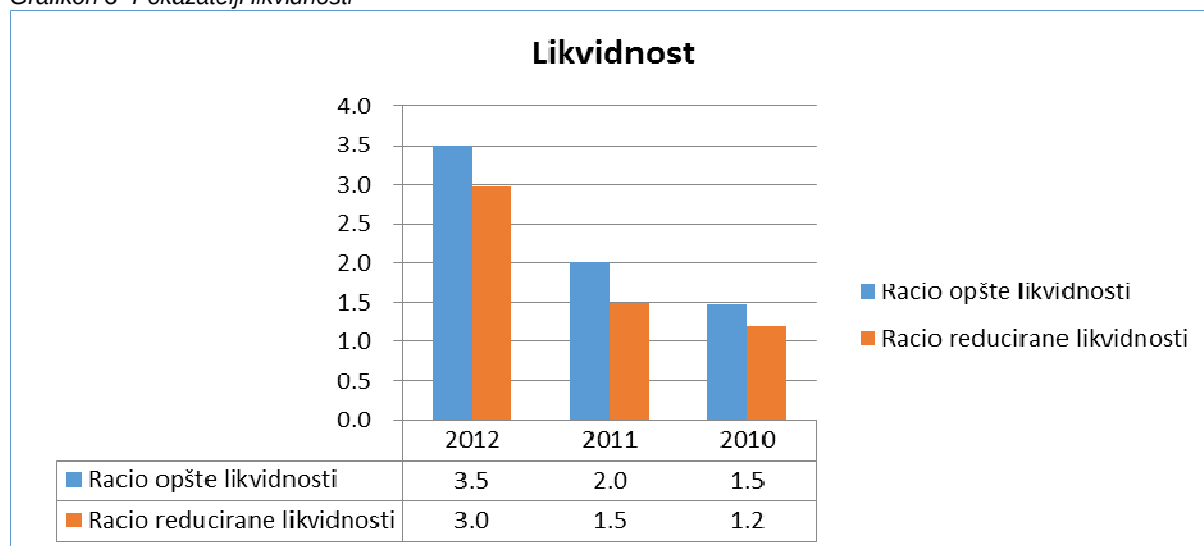
Primer 3 - Pokazatelji likvidnosti

2:1	POKAZATELJ OPŠTE (tekuće) LIKVIDNOSTI (EFIKASNOSTI):	2012	2011	2010
	Obrtna sredstva/	7.990	5.417	5.079
	Kratkoročne obaveze	2.281	4.234	4.205
		3,5	2,0	1,5
1:1	POKAZATELJ REDUCIRANE LIKVIDNOSTI; tj. ADD TEST:	2012	2011	2010
	Likvidna sredstva (gotovina + kratkoročni potraživanja)/	5.810	5.272	4.277
	Kratkoročne obaveze	2.281	4.234	4.205
		3,0	1,5	1,2
	NETO OBRITNA SREDSTVA (WORKING CAPITAL)	2012	2011	2010
	Obrtna sredstva -	7.990	5.417	5.079
	Kratkoročne obaveze	2.281	4.234	4.205
		5.708	4.223	1.974

- Pokazatelj opšte likvidnosti u 2012.godini iznosi 3,5 što ukazuje da se eur kratkoročnih obaveza pokriva sa 3,5 eur obrtnih sredstava. S obzirom da je norma navedenog pokazatelja 2:1, s aspekta opšte likvidnosti uočavamo da je preduzeće likvidno; isto nam ukazuje i analizirana 2011. godina.
- Pokazatelj reducirane tj. rigorozni ratio likvidnosti u 2012. godini iznos 3,0; 2011. godini 1,5 i 2010. godini 1,2. Ukoliko privredno društvo ima odnos 1:1 smatra se da je stanje njegove tekuće likvidnosti relativno zadovoljavajuće. U sva tri perioda pokazatelj je zadovoljavajući; te je 1 eur kratkoročnih obaveza pokriven likvidnim sredstvima.
- Neto obrtna sredstva: privredno društvo sa što većim iznosom obrtnih sredstava obezbeđuje veći stepen likvidnosti. Posebno je značajan za kratkoročne poverioce tj. sposobnost vraćanja dugova. U analiziranom periodu od 2012-2010 godine obrtna sredstva su veća od kratkoročnih obaveza i to u 2012. godini za EUR 5.708.000; 2011 – EUR 4.223.000 i 2010 – EUR 1.974.000.

⁵⁷ Barjaktarović L. (2009), „Upravljanje rizikom“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.133-135

Grafikon 3- Pokazatelji likvidnosti

3.3.2 Pokazatelji poslovne aktivnosti

Pokazatelji poslovne aktivnosti predstavljaju meru efikasnosti, gde privredno društvo ulaganjem u obrtna sredstva i imovinu tzv. korišćenjem vlastitih resursa teži ostvariti što povoljniji finansijski rezultat u odnosu na angažovana sredstva. U računovodstvu se obim aktivnosti izražava kroz prihode i rashode u bilansu uspeha i isti se izražavaju pokazateljima poslovne aktivnosti u koje spadaju:

Koeficijent obrta kupaca

Značajan instrument kojim se može uticati na likvidnost i rentabilnost predstavlja koeficijent obrta kupaca i period naplate potraživanja. Povećanjem koeficijenta obrta kupaca tj. skraćivanje perioda naplate potraživanja predstavlja nepohodan uslov za maksimiranje rentabilnosti, jer je potrebno angažovati manji iznos sredstava⁵⁸.

⁵⁸ <http://www.vpsle.edu.rs/Dopuna%20literature/Upravljacko%20racunovodstvo-Ivan%20Mihailovic.pdf>; Mihailović I. „Upravljačko računovodstvo“; od 27. januara 2014. godine

- **Koeficijent obrta kupaca** = Prihodi od prodaje / Prosečan saldo kupca
- **Prosečan saldo kupaca** = Saldo kupaca na kraju perioda + Saldo kupca na početku perioda / 2
- **Prosečan period naplate potraživanja** = 365 / Koeficijent obrta kupaca

Koeficijent obrta dobavljača

Koeficijent obrta dobavljača predstavlja značajan pokazatelj aktivnosti privrednog društva koji prikazuje prosečnu dužinu vremenskog perioda dugovanja prema dobavljačima, kao i brzinu izmirenja obaveza.

- **Koeficijent obrta obaveza prema dobavljačima** = Plaćene obaveze prema dobavljačima / Prosečne obaveze prema dobavljačima
- **Period plaćanja obaveza** = Obaveze iz poslovanja (stanje na kraju godine) / Obaveze iz poslovanja-potražni promet bez početnog stanja X 365

Koeficijent obrta zaliha

Koeficijent obrta zaliha predstavlja značajan pokazatelj finansijskog upravljanja obrtnim sredstvima. Prikazuje prosečno vreme trajanja obrta zaliha, kao i prikaz prosečnog vremena trajanja jednog obrta.

- **Koeficijent obrta zaliha robe** = Nabavna vrednost prodate robe / Prosečan saldo zaliha robe
Prosečan saldo zaliha robe = Saldo robe na početku godine + saldo na kraju godine / 2
- **Koeficijent obrta zaliha materijala** = Troškovi materijala / Prosečne zalihe materijala

- **Koeficijent zaliha nedovršene proizvodnje** = troškovi završene proizvodnje / prosečna vrednost zaliha nedovršene proizvodnje
- **Koeficijent obrta zaliha gotovih proizvoda** = troškovi prodaje gotovih proizvoda / prosečna vrednost zaliha gotovih proizvoda
- **Broj dana trajanja obrta** = 365 / Koeficijent obrta

Koeficijent obrta ukupnih obrtnih sredstava

- **Koeficijent obrta ukupnih obrtnih sredstava** = Ukupni poslovni rashodi / Prosečna obrtna sredstva
Prosečna obrtna sredstva = Obrtna sredstva na početku + obrtna sredstva na kraju godine / 2
Koeficijent obrta ukupnih obrtnih sredstava prikazuje koliko se puta obrtna sredstva u toku godine obrnu tj. koliko je na jedan dinar angažovanih obrtnih sredstava ostvareno neto prihoda.

Koeficijent obrta stalnih sredstava

- **Koeficijent obrta stalnih sredstava** = Neto prihodi od prodaje / Prosečna nabavna vrednost stalnih sredstava
Koeficijent obrta stalnih sredstava prikazuje koliko je na svaki dinar ulaganja u stalna sredstva prosečno ostvareno dinara neto prihoda od realizacije. Nizak koeficijent obrta stalnih sredstava ukazuje na prevelika ulaganja u stalnu imovinu (objekti, oprema, mašine) u odnosu na njihovu efikasnu iskorišćenost.

Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava

- **Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava** = Neto prihodi od prodaje / Ukupna poslovna sredstva (sadašnja vrednost)

Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava prikazuje efikasnost upravljanja ukupnim sredstvima tj. koliko na svaki uloženi dinar u poslovna sredstva privredno društvo ostvaruje dinara neto prihoda od realizacije.

Primer 4 - Pokazatelji poslovne aktivnosti

1)	KOEFIKIJENT OBRTA KUPACA		2012	2011	2010
	1	Prinodi od prodaje	14.510	14.896	12.756
	2	Prosežansa do kupaca	4.577	4.150	3.526
	3	koeficijent obrta	3	4	4
	4	broj dana vezivanja	115	102	101
2)	KOEFIKIJENT OBRTA DOBAVLJAČA		2012	2011	2010
	1	Naplaćena sredstva (206+208)	9.443	11.258	9.169
	2	Prosežansa do dobavljača	3.086	4.009	3.406
	3	koeficijent obrta	3	3	3
	4	broj dana vezivanja	119	130	136
3)	KOEFIKIJENT OBRTA ZALIHA		2012	2011	2010
	1	Naplaćna vrednost prodane robe (206+208+209)	8.821	10.966	9.067
	2	Prosežansa do zaliha	1.663	1.649	1.041
	3	koeficijent obrta	5	7	9
	4	broj dana vezivanja	69	55	42

- **Koeficijent obrta kupca:** u proseku potraživanje od kupca se naplaćuje u rasponu od 101 – 115 dana u analiziranim godinama.
- Na 3 eura neto prihoda od realizacije u toku godine 1 eur ostaje nenaplaćen u saldu potraživanja od kupca; analizirane 2012.
- **Koeficijent obrta dobavljača:** privredno društvo u proseku godišnje plaća svoje obaveze prema dobavljačima 119 dana tj. prosečno 3 puta godišnje – 2012.; 130 dana – 2011.; 136 – 2010.
- **Koeficijent obrta zaliha:** zalihe se prosečno godišnje obrnu 69 dana u 2012; 55 dana – 2011; 42 dana u 2010. god. Ujedno, predstavlja period koliko dana zalihe stoje na skladištu pre prodaje.

3.3.3 Pokazatelji uspešnosti (rentabilnosti)

- **Stopa prinosa na poslovna sredstva ili imovinu (Return on assets, ROA) = Poslovni dobitak / Prosečna poslovna aktiva**

Prosečna poslovna aktiva = Poslovna sredstva na početku + posl.sredstva na kraju godine / 2

Stopa prinosa na poslovna sredstva ili imovinu tzv. ROA predstavlja sposobnost privrednog društva da iz aktive (stalna i obrtna imovina) uveća svoj poslovni dobitak. Preko 5% se smatra dobrim ROA pokazateljem.

- **Stopa prinosa na sopstveni kapital (Return on equity, ROE) = Neto dobitak / Prosečni sopstveni kapital**

Stopa prinosa na sopstveni kapital tzv. ROE predstavlja jedan od klasičnih pokazatelja profitabilnosti; kao neto prihod poslovne godine u odnosu nad sopstvenim kapitalom. Kapital ostvaren tokom godine odnosi se na prosečnu dobit koja se često izračunava kao pola sume vrednosti na početku i na kraju godine. Za procenu ROE potrebno je da neto dobitak obuhvata prihode od poslovanja, kao razliku poslovnih prihoda, rashoda i vanrednih gubitaka. Vrednost ROE je usko povezana sa finansijskom strukturom i poreznog tretmana tj. tzv. "efektat poluge" finansijski dug nam omogućuje da proširimo poslovanje, čime se povećava i dobit, i kapital, samim tim se povećava i vrednost ROE, i to pod uslovom da je vrednost veća od kamatne stope koju plaćamo na finansijski dug. U suprotnom, radi se o efektu "negativne poluge"⁵⁹. ROE je najbolji pokazatelj poredjenja privrednih društva u istoj grani delatnosti.

- **Stopa poslovnog dobitka (EBIT) = Dobitak pre kamate i poreza**

Stopa poslovnog dobitka ukazuje na profitabilnost operativnog poslovanja tj. % ili marža koja se ostvaruje iz poslovanja nakon svih redovnih troškova, ali pre troškova finansiranja i poreza iz vanrednog poslovanja.

- **Poslovni dobitak (EBITDA) = dobitak umanjen za kamate, porez na dobitak i amortizaciju**

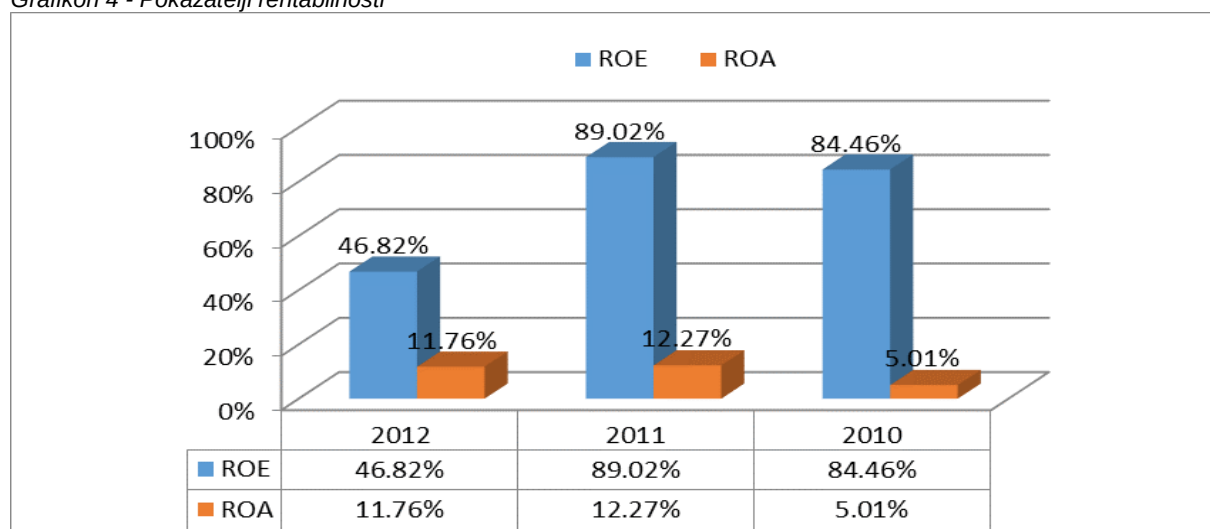
⁵⁹ Giussani A. (2000), "Come interpretare il bilancio", Il Sole 24 ORE, Milano, str.85-86

Primer 5 - Pokazatelji rentabilnosti

1) STOPA RENTABILNOSTI IMOVINE - ROA		2012	2011	2010
Neto dobitak /		1.590	1.006	617
Prosječna poslovna Aktiva		14.114	14.170	12.304
Stopa prinosa na poslovna sredstva:		11,76%	12,27%	5,01%
2) AKUMULACIJA - NERASPOREDJENA DOBIT		2012	2011	2010
Neraspoređeni dobitak /		4.222	2.418	647
Poslovna imovina		12.729	14.179	12.842
		0,29	0,16	0,05
3) STOPA RENTABILNOSTI KAPITALA - ROE		2012	2011	2010
Neto dobitak /		1.590	1.006	617
Prosječni kapital		4.195	1.187	741
		46,82%	89,02%	84,46%
4) STOPA NETO DOBITI		2012	2011	2010
Neto dobitak nakon poreza /		1.590	1.006	617
Prilof od poreza		14.518	14.876	12.740
%		11	11	5
5) EBITDA		2012	2011	2010
Poslovni dobitak J I I		2.226	1.560	1.306
6) EBIT		2012	2011	2010
Dobitak prije kamata i poreza +		1.590	1.006	617
finansijski rashodi (iz kamata)		850	356	1.742
		2.440	2.022	1.859

- 2012. godina (12) u odnosu na 2010. godinu (5) belezi porast stope prinosa na ukupna sredstva (ROA); kao i smanjenje stope prinosa na sopstveni kapital (ROE); 2012 – 47%; 2011 – 89%; 2010 – 84%.

Grafikon 4 - Pokazatelji rentabilnosti

3.3.4 Pokazatelji finansijske strukture

Pokazatelji finansijske strukture prikazuju odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja zasnovanim na pozicijama iz pasive bilansa stanja.

- **Odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja** = $\frac{\text{Kratkoročne} + \text{Dugoročne obaveze}}{\text{Ukupna pasiva}}$
- **Odnos obaveza i sopstvenog kapitala (debt/equity ratio)** = $\frac{\text{Dugoročne obaveze} + \text{Rezervisanja}}{\text{Sopstveni kapital}}$
- **Koeficijent pokrića kamate**⁶⁰ = $\frac{\text{Poslovni dobitak}}{\text{Troškovi kamate na kredite}}$

Primer 6 - Pokazatelji finansijske strukture

1)	ODNOS POZAJMLJENIH I UKUPNIH IZVORA FINANSIRANJA	2012	2011	2010
1	Ukupne obaveze privrednog društva /	8.647	11.590	11.808
2	Prosečna pasiva	13.513	13.570	12.304
4	%	64%	85%	96%
2)	ODNOS OBAVEZA I SOPSTVENOG KAPITALA (Debt to equity ratio)	2012	2011	2010
1	Dugoročna rezervisanja i obaveze 111/	8.647	11.590	11.808
3	Sopstveni kapital	4.082	2.708	1.034
4	%	2	4	11

3.3.5 Pokazatelji tržišne vrednosti

Pokazatelji tržišne vrednosti pretežno koriste investitorima u planiranju ulaganja novčanih sredstava u privredno društvo.

- **Neto dobitak po akciji** = $\frac{\text{Neto dobitak}}{\text{Broj emitovanih običnih akcija}}$
- **Odnos tržišne cene i neto dobitka po akciji** = $\frac{\text{Tržišna cena}}{\text{Neto dobitak po akciji}}$
- **Pokazatelj plaćanja dividende** = $\frac{\text{Isplaćena dividenda po akciji prethodne četiri godine}}{\text{Neto dobitak po akciji (zbir prethodne četiri godine)}}$

⁶⁰ Spasić V., Čerović S, (2013) „Ekonomska-finansijska analiza poslovanja preduzeća u hotelijerstvu i turizmu“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.209-210

- **Dividendna stopa = Dividenda po akciji / Tržišna cena po akciji**
- **Knjigovodstvena vrednost po akciji⁶¹ = Sopstveni kapital / broj emitovanih običnih akcija**

3.4 IZVEŠTAJ O TOKOVIMA GOTOVINE - Cash flow statement

Izveštaj o tokovima gotovine regulisan je MRS 7⁶². Navedni izveštaj pruža uvid u informacije o novčanim tokovima što korisnicima finansijskih izveštaja pomaže u oceni sposobnosti privrednog društva da ostvaruje novac i novčane ekvivalente. Ovaj standard obuhvata razvrstavanje i obelodanjivanje aktivnosti privrednog društva razvrstanih na poslovne, investicione i finansijske aktivnosti što pomaže pri oceni uticaja aktivnosti na finansijski položaj privrednog društva, kao i procene medjusobnih aktivnosti. "Poslovne aktivnosti u sebi sadrže aktivnosti od proizvodnje i isporuke dobara, kao i izvršenih usluga gde isključuje sve događaje ostvarene po osnovu investicionih i finansijskih aktivnosti. U investicione aktivnosti spadaju odlivi gotovine u svrhu investiranja u finansijska ili fiksna sredstva, kao i gotovinske uplate od raspolaganja takvim investicijama. Finansijske aktivnosti obuhvataju sticanje izvora sredstava od vlasnika i obezbedjenje povrata investicija, pozajmljivanje novca i vraćanje pozajmljenog novca"⁶³.

Izrada izveštaja o novčanim tokovima obuhvata pristupe direktnom i indirektnom metodom, gde je predlog MRS primena direktne metode. Direktna metoda iskazuje bruto iznose priliva i odliva gotovine iz poslovnih aktivnosti. Neto iznos gotovine predstavlja razliku izmedju ukupnog, bruto, navedenog iznosa. "Kod indirektno metode izrade bilansa novčanih tokova iz poslovne aktivnosti polazi se od pozicije neto dobitka

⁶¹ Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2013), „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.142-144

⁶² <http://www.urngb.com/MRS/Medunarodni%20racunovodstveni%20standard%207%20Izvestaj%20o%20tokovima%20gotovine.pdf>. MRS 7 – Izveštaj o novčanim tokovima; od 11 aprila 2014. godine.

⁶³ Romić L. (2003), "Teorija bilansa", Univerzitet u Novom sadu-Ekonomska fakultet Subotica, Novi Sad, str.418-427

(gubitka) koji se koriguje za negotovinske pozicije uključene u obračun rezultata i promene u stanju zaliha, potraživanja i obaveza iz poslovnih aktivnosti”⁶⁴.

3.5 ANALIZA NETO OBRITNOG FONDA

Analiza neto obrtnog fonda predstavlja značajan instrument finansijske analize privrednog društva.”On je deo zahteva zlatnog bilansnog pravila u širem smislu koje zahteva da se dugoročno vezana aktiva (nekretnine, postrojenja, oprema i nematerijalna sredstva) moraju finansirati iz dugoročnih izvora (sopstveni kapital i dugoročne obaveze). Zadovoljenjem zlatnog bilansnog pravila ostvaruje se dugoročna finansijska ravnoteža u privrednom društvu”⁶⁵.

Dugoročna finansijska ravnoteža ogleda se u pozitivnom iznosu neto obrtnog fonda, dok negativan iznos neto obrtnog fonda ukazuje na nepovoljan položaj likvidnosti privrednog društva.

- **Neto obrtni fond (working capital) = Dugoročni izvori finansiranja – Dugoročna stalna sredstva**
- **Neto obrtna sredstva = Obrtna sredstva – Kratkoročne obaveze**

⁶⁴ Niven R.P. (2007), “Balanced Scorecard”, prevod sa eng. “Poslovni dnevnik”, Masmedia, Zagreb, prema Ivaniš.M., Nešić S. (2011), “Poslovne finansije”, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.239

⁶⁵ Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2013), “Analiza finansijskih izveštaja”, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.158

4. RAČUNOVODSTVENI NADZOR I REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

4.1 RAČUNOVODSTVENI NADZOR

Računovodstveni nadzor predstavlja značajan faktor procesa upravljanja privrednim društvom putem sprovođenja niza unapred formiranih normi i standarda za upoređivanje sa zadatkom utvrđivanja odstupanja ostvarenih u odnosu na planirane aktivnosti, i u cilju poboljšanja poslovanja kroz primenu predloženih mera od strane stručnih kadrova kao mere prevazilaženja negativnih i podsticaj pozitivnih aktivnosti privrednog društva, što ga istovremeno čini instrumentom sigurnosti i zaštite imovine.

Provera poslovanja obavlja se putem postupaka kontrole i inspekcije gde se primenom stručnosti utvrđuju pravilnosti i otklanjaju nepravilnosti u poslovanju, kao i putem postupaka revizije gde se pristupa ponovnim proverama ispravnosti računovodstvene dokumentacije i sprovedenih knjiženja. Navedeni oblici nadzora (kontrola, inspekcija, revizija) se međusobno ralikuju po osnovu⁶⁶:

- uključivanja nadzornih organa u redovni tok nadzornog procesa;
- stalnosti organa koji vrši nadzor;
- vremenskog razmaka između nadzora i obavljanja nadzornog procesa;
- način i efikasnost u radu.

Kontrola, kao sistemski i stručni nadzor zasniva se na ispitivanju, upoređivanju i oceni uspešnosti posmatranog privrednog društva, dok revizijom identifikujemo verodostojnost i pouzdanost, i to:

⁶⁶ Milojević S. D. (2008), "Finansijska revizija i kontrola", Beogradska poslovna škola, Beograd, str.389

- poslovanja privrednog društva putem ocenjivanja postupaka i korišćenih metoda u upravljanju organizacijom;
- usaglašenost korišćenih u odnosu na propisane zakonske odredbe;
- ispitivanje i ocenjivanje ispravnosti finansijskih izveštaja.

S obzirom da se računovodstvenim nadzorom vrši provera poslovanja privrednog društva, isti se može podeliti na eksterni i interni nadzor.

Eksterni nadzor, uvršten je u korektivnu funkciju nadzora nad poslovanjem određenog privrednog društva. Obavlja se povremeno i predstavlja skup mera, metoda i postupaka u vršenju naknadne kontrole sa ciljem utvrđivanja da li se poslovanje privrednog društva odvija u skladu sa zakonskim propisima, i isti se vrši od strane organa i lica izvan privrednog društva (inspekcija, sudski organ i dr.) i to po nalogu državnog organa ili na osnovu zahteva same organizacije. Eksternom kontrolom vrši se provera poslovanja privrednog društva na osnovu uvida u poslovnu dokumentaciju, a ne uvidom u poslovanje što je slučaj kod internog nadzora.

Interni nadzor, obavlja se u kontinuitetu od strane zaposlenih tj. ovlašćenih za vršenje nadzora poštovanja i primene internih opštih akata, sa ciljem otklanjanja uočenih nedostataka i sprečavanje njihovog ponovnog pojavljivanja u budućem poslovanju, i kao takav interni nadzor može biti pravni ili vanpravni, prethodni ili naknadni, posredni (kontrolisani od str.sluzbe kontrole i sl.) ili neposredni (kontrolisani od svih zaposlenih). Interni nadzor obavlja se posredstvom poslova obuhvaćenih⁶⁷:

- internom kontrolom i,
- internom revizijom.

⁶⁷ Radovanović R. (1999), "Bilansi preduzeća i banaka", Savemena administracija, Beograd, str.29-30

4.1.1 Funkcija i proces računovodstvenog nadzora

Kako se funkcija nadzora može svrstati u instrument navigacije kojim se uspostavlja mogućnost prilaznju ka definisanom cilju uz minimalni utrošak neophodnih resursa, tako računovodstveni nadzor predstavlja proces upravljanja poslovnim sistemom u cilju uspešnog vođenja poslovanja, kao i motivacije zaposlenih sa svrhom ostvarenja strateških poslovnih ciljeva.

U osnovne oblike računovodstvenog nadzora spadaju kontrola, inspekcija i revizija. Podela nadzora utvrđena je kriterijuma i to prema organima koji obavljaju nadzor, vremenu i intenzitetu obavljanja, kao i oblicima u kojima se proces obavlja, dok se proces nadzora odvija kroz faze, i to:

- Planiranje - ciljeva organizacije, izbor aktivnosti, kao i izbor mera za utvrđivanje nivoa uspešnosti ostvarenja ciljeva.
- Izvršenje – utvrđenog plana;
- Monitoring – tj. proces merenja tekućih učinaka sistema nadzora;
- Procena - upoređivanje planiranih sa ostvarenim ciljevima; utvrđivanje eventualnih razlika, kao i predlaganje korektivnih mera;
- Korektivne mere⁶⁸ – preduzimanje odgovarajućih aktivnosti u cilju usmerenja ka ostvarenju planiranih ciljeva.

4.1.2 Interna kontrola

Interna kontrola, kao osnovni i glavni nadzor nad poslovanjem organizacije obuhvata sprovođenje mera provere tekućeg poslovanja i predstavlja preventivnu kontrolu organizacije koju obavljaju lica ovlašćena za vršenje kontrole, kojim su obuhvaćeni i zaduženi svi zaposleni privrednog društva.

⁶⁸ Milojević S. D. (2008), „Finansijska revizija i kontrola“, Beogradska poslovna škola, Beograd, str.389

Interna kontrola predstavlja deo funkcije upravljanja privrednim društvom, i kao takva obuhvata računovodstveni nadzor koji se ogleda u očuvanju integriteta sredstava organizacije, kao i obezbedjenju verodostojnosti podataka iskazanih u finansijskim izveštajima.

Područja koja su obuhvaćena internom kontrolom predstavljaju računovodstvenu (dokumentacija i izveštaji) i internu administrativnu kontrolu (poštovanje propisa). Interna kontrola, vrši se u funkciji⁶⁹ nabavke, proizvodnje, kadrovske, upravne i opšte funkcije, finansijske i računovodstvene funkcije, i kao takva po kriterijumu vremena, redosleda i oblika kontrola može biti:

- prethodna ili naknadna;
- redovna ili vanredna;
- progresivna ili retrogradna.

Dok se primenom različitih, jasno utvrdjenih mera i metoda u vršenju interne kontrole obezbedjuje:

- da ne dodje do rasipanja, pronevere i neefikasne upotrebe sredstava organizacije;
- pouzdanost knjigovodstvenih i drugih poslovnih podataka;
- pridržavanje i realizacija utvrdjene poslovne politike privrednog društva;
- ocena poslovne efikasnosti privrednog društva.

Organizaciona struktura privrednog društva kroz adekvatnu podelu rada od značaja je za vršenje poslova interne kontrole iz razloga što pojedinačni izvršilac odgovorno obavljajući poslovne zadatke olakšava rad interne kontrole u smeru lakšeg otkrivanja grešaka što omogućuje i efikasnije poslovanje.

⁶⁹ Radovanović R. (1999), "Bilansi preduzeća i banaka", *Savremena administracija*, Beograd, str. 32

Računovodstveni sistem organizacije koji čine kontni plan, pravilnik o knjigovodstvu, plan poslovanja, sistem obračuna troškova i knjigovodstvena dokumentacija treba da obezbedi potpuno i blagovremeno, uz primenu zakonskih propisa celokupno poslovanje organizacije i zakonom propisano izveštavanje internih i eksternih korisnika računovodstvenih informacija gde interna kontrola učestvuje i kao korisnik, a i kao učesnik u pripremanju, sastavljanju i prezentovanju informacija. Uskladenost pojedinih delova računovodstvenog sistema predstavlja pretpostavku da računovodstveni podaci i izveštaji prikazuju presek realnog stanja poslovanja.

4.1.3 Interna revizija

Interna revizija, smatra se korektivnom funkcijom nadzora iz razloga što se putem obavljanja iste naknadno procenjuju pravilnosti u poslovanju organizacije i kao takva, interna revizija predstavlja instrument rukovodjenja privrednim društvom sa fokusom na aktivnosti, dok se eksterna revizija definiše kao pružanje konsultantskih usluga u poslovanju, sa fokusom usmerenim ka tvrdnjama menadžmenta prikazanih kroz pozicije finansijskih izveštaja. Interna revizija ne predstavlja zakonsku obavezu, već se nameće kao potreba nadzora nad celokupnim poslovanjem privrednog društva sa zadatkom preventivne zaštite poslovnih procesa, otkrivanju slabosti organizacije, kao i usmeravanje tj. uticaj na donošenje poslovnih odluka u cilju poboljšanja profitabilnosti organizacije, kao i ostvarenje poslovnih planova formiranih od strane menadžmenta.

Finansijski podaci, operativna politika organizacije i odluke menadžmenta u ostvarenju poslovnih ciljeva predstavljaju osnovni izvor dokaza interne revizije. Također, interna revizija obuhvata i „vrednovanje menadžmentskih kontrolnih sistema, u smislu postojanja, ispunjavanja i adekvatnosti, zajedno sa procesom donošenja odluka u smislu postojanja, ispunjavanja i relevantnosti u odnosu na postizanje organizacionih

ciljeva, plus odluke menadzmenta u odnosu na organizacione ciljeve i kvalitet menadzmenta. Rezultirajući revizorski izveštaj iznosi i probleme i predlaže rešenja“.⁷⁰

Interni revizori ne vrše reviziju godišnjih finansijskih izveštaja u smislu, i na način kao što se to obavlja od strane eksternih revizora. Na zahtev menadzmenta, revizija finansijskih izveštaja obavlja se za interne potrebe u cilju uveravanja o nivou pouzdanosti informacija korišćenih u procesu odlučivanja od strane menadzmenta. Takodjer, interni revizori mogu da vrše naknadnu kontrolu određenih segmenata finansijskih izveštaja koji su u prethodnom poslovnom periodu od strane eksternih revizora uočeni kao kritični, sa ciljem da se ukazuje im greške otklone na vreme tj. pre obelodanjivanja, kao i vršenja revizije nad finansijskim izveštajima.

4.2 REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Revizija finansijskih izveštaja predstavlja naknadno ispitivanje poslovanja privrednog društva tj. dodatnu kontrolu u ranije obavljenim proverama ispravnosti računovodstvene dokumentacije i sprovedenih knjiženja, u cilju potvrđivanja istinitosti podataka prikazanih i obelodanjenih u finansijskim izveštajima u odnosu na iznose salda računa u glavnoj knjizi koji bi po pravilu morali biti identični, kao i na osnovu ostalih revizorskih postupaka provere finansijskih izveštaja. Uvidom u salda računa direktno se vrši provera stavki koje čine posmatrani saldo, kao i uvid u druge finansijske informacije (analiza salda na pojedinim računima, racio analiza i dr.) sa ciljem njihovog verifikovanja. Prema Medjunarodnoj federaciji računovodja (IFAC) revizija predstavlja „nezavisno ispitivanje izveštaja ili onih finansijskih informacija koje se odnose na subjekt, onaj profitno usmeren ili onaj koji to nije, bez obzira na njegovu veličinu ili zakonski oblik, kada je takvo ispitivanje inicirano s namerom izražavanja mišljenja o tome“.⁷¹ Revizorsko mišljenje izraženo kroz sastavljanje izveštaja o izvršenoj reviziji nad finansijskim izveštajima predstavlja završnu fazu revizije koju ISA 200 definiše i

⁷⁰ Andrić M., Krsmanović B., Jakšić D. (2012), „Revizija – teorija i praksa“, Proleter, Bečej, str.371

⁷¹ Medjunarodni standardi revizije (1993), prevod sa engleskog jezika, HVR, Zagreb, str. 23 prema Vidaković V. S. (2007), „Eksterna revizija finansijskih izveštaja“, Fakultet za uslužni biznis, Novi Sad, str.31

naglašava „da je cilj revizije finansijskih izveštaja da omogući revizoru da izrazi mišljenje da li su finansijski izveštaji, pripremljeni, u svim bitnim aspektima, u skladu sa utvrdjenim pravilima i propisima finansijskog izveštavanja“⁷²

Definicija revizije finansijskih izveštaja predstavlja „postupak provere i ocene finansijskih izveštaja, kao i podataka i metoda koji se primenjuju pri sastavljanju finansijskih izveštaja na osnovu kojih se daje nezavisno stručno mišljenje o tome da li finansijski izveštaji u svim materijalno značajnim aspektima daju istinit i pošten prikaz finansijskog stanja i rezultata poslovanja pravnog lica u skladu sa odgovarajućom regulativom za izradu finansijskih izveštaja“⁷³

Ciljevi revizije finansijskih izveštaja usmereni na verifikaciji iznosa iskazanih u finansijskim izveštajima obuhvataju:

- Verifikaciju postojanja sredstava i obaveza u bilansu stanja;
- Utvrdjivanje vlasništva nad sredstvima i odgovornosti za obaveze;
- Verifikacija iskazanih vrednosti sredstava i obaveza u bilansu stanja; rashoda i prihoda u bilansu uspeha;
- Sveobuhvatno ispitivanje pozicija aktive, pasive, rashoda i prihoda.⁷⁴

4.3 NAČELA, METODE I POSTUPCI U REVIZIJI

Neohodnost revizora u svom radu, osim primene načela kontrole u poslovanju organizacije predstavlja rukovođenje i specifičnim principima i to⁷⁵: načelom zakonitosti, načelom uobičajene dobre prakse i načelom dokumentarnog poverenja. Princip zakonitosti tj. zakonski i drugi propisi (u skladu sa zakonom) predstavljaju osnovni

⁷² IFAC Handbok Tehnical Pronouncements 1998, International Standards on Auditing No.1. Objective and General Principles Governing an Audit of Financial Statements (SMN 200), International Federation on Accountants, New York, 1998. prema Vidaković V.S. (2007), „Eksterna revizija finansijskih izveštaja, Fakultet za usl.biznis, Novi Sad, str. 31

⁷³ „Službeni glasnik“ (62/2013), Glasnik, Beograd, Član 2.

⁷⁴ Radovanović R. (1999), „Bilansi preduzeća i banaka“, Savremena administracija, Beograd, str.42

⁷⁵ Vidaković V.S (2007), „Eksterna revizija finansijskih izveštaja“, Fakultet za uslužni biznis, Novi Sad, str.33-34

princip kojim revizor procenjuje i ocenjuje pravilnosti u radu i poslovanju privrednog društva, te po sprovedenom načelu zakonitosti primenjuje princip dobre prakse kojim vrši ispitivanje primenljivih osnovnih principa poslovanja, što predstavlja princip racionalnosti i ekonomičnosti, kao i neophodnost naknadnog pregleda dokumentacije o pojedinačnim poslovnim događajima gde je značajno uvažiti princip dokumentarnog poverenja.

Metode revizije su podeljene u dve osnovne grupe, i to na generalne i specijalne metode. Generalne metode obuhvataju induktivne i deduktivne kojima se revizor služi u svrhu zaključivanja o objektu revizije tj. utvrđuje da li je analizirani pokazatelj prikazan ispravno ili neispravno. Takodjer, u metode revizije ubraja se i eksperimentalna metoda putem koje se stiče mogućnost za postizanje značajnih rezultata u revizorskoj nauci.

Formalnom revizijom, kao izborom intenziteta metode ispituje se da li se poslovanje privrednog društva odvija pravilno i u skladu sa Zakonom. Dok je materijalna revizija zasnovana na intenzivnijem ispitivanju i odnosi se na ispitivanju konkretnih, pojedinačnih segmenata poslovanja.

U metode smeru postupka u reviziji spadaju progresivna i retrogradna metoda. Progresivna metoda polazi od verifikacije osnovnih dokumenata do zaključnih knjiženja i bilansa, dok je retrogradna metoda zastupljenija u revizorskoj praksi finansijskih izveštaja i polazi od verifikacije bilansa i zaključnih knjiženja do osnovnih dokumenata.

Metoda revizije, neovisno o obimu materije, kao i izboru metode mora biti zasnovana na odgovarajućoj, poslovnoj dokumentaciji koja ujedno predstavlja osnovni uslov za vršenje revizije.

Glavni zadatak revizora u postupku revizije finansijskih izveštaja predstavlja:

- pregled, proveru i verifikaciju pozicija u bilansu stanja;

- pregled, proveru i verifikaciju poslovnih i finansijskih rezultata;
- ispitivanje i verifikovanje pozicija iz bilansa stanja i bilansa uspeha sa knjigovodstvenim stanjem;
- ispitivanje i verifikovanje zakonskih propisa i odgovarajućih standarda;
- izrada izveštaja o obavljenoj reviziji i pisma za uklanjanje slabosti i nedostataka u finansijsko-materijalnom poslovanju.⁷⁶

4.4 REVIZIJA GLAVNIH POZICIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Revizija glavnih pozicija finansijskih izveštaja u većini slučajeva zasniva se na ispitivanju realnosti iznosa pozicija u bilansu stanja. Obavlja se nakon izvršenih procedura od strane revizora koje obuhvataju planiranje revizije, i to po proceni nivoa materijalnosti; po utvrđivanju inherentnog, kontrolnog i detekcionog rizika⁷⁷; i proceni pouzdanosti sistema internih kontrola na osnovu kojih revizor procenjuje koji će nivo testova kontrole primeniti i iste sprovodi po/i u zavisnosti od ciklusa transakcija (naplata, isplata, zalihe, obaveze i dr.) što direktno zavisi od vrste delatnosti koje privredno društvo obavlja. Za ispitivanje svakog ciklusa pojedinačno revizor treba da⁷⁸:

- Odredi računovodstvene standarde na kojima se element temelji;
- Procenu nivo inherentnog rizika na osnovu vrste delatnosti, složenosti poslovnih događaja i sl.;
- Proceni kontrolni rizik;
- Proceni detekcioni rizik;
- Predstavi ciklus kratkim opisom glavnih poslovnih događaja;
- Izved testove kontrole kojima razmatra ciljeve interne kontrole;
- Utvrdi analitičke postupke tzv. revizorske testove sa ciljem ukazivanja na greške;

⁷⁶ Kral V., Cota B. (1983), „Kontrola i revizija poslovanja“, Savez računovodstvenih i finansijskih radnika Hrvatske, Zagreb, str.111-112

⁷⁷ Inherentni rizik- podložnost nekog salda ili transakcije na pogrešne iskaze (greške); Kontrolni rizik- rizik da pogrešan iskaz neće biti blagovremeno otkriven i ispravljen od strane računovodstva i sistema interne kontrole; Detekcioni rizik – rizik da dokazni postupci revizora neće otkriti postojanost greške u saldu računa ili transakciji.

⁷⁸ Andrić M., Krsmanović B., Jakšić D. (2012), „Revizija - teorija i praksa“, Proleter, Bečej, str.288

- Testiranje pojedinačnih elemenata finansijskih izveštaja putem mehaničke provere tačnosti podataka, pregledom dokumentacije, upoređivanjem salda sa saldima glavne knjige i sl.

4.4.1 Revizija potraživanja od kupaca

Revizija potraživanja od kupaca predstavlja postupke ispitivanja interne kontrole koje obuhvata kontrolu izdavanja faktura, dokumentata o isporuci robe i/ili usluga i drugih dokaza o potraživanjima od kupca sa ciljem da utvrdi stepen tj. adekvatnost interne kontrole prodajnih transakcija i kupaca, ispravnost i ažurnost knjiženja potraživanja od kupaca, stepen naplativosti potraživanja, kao i tačnost proknjiženih iznosa realizacije i prihoda od kamata. Kako ne postoji jedinstven način organizovanja prodaje, tako ne postoji ni univerzalni sistem interne kontrole prodajnih transakcija i potraživanja od kupaca.

Dobra i jaka interna kontrola prodaje u velikoj meri smanjuje moguće gubitke koji mogu nastati iz više razloga (prodaja izvršena kupcima čija kreditna sposobnost nije zadovoljavajuća, fakture sadrže greške u cenama i količinama i sl.) i najbolje se ostvaruje pomoću odgovarajuće podele rada, i to na način da različita odeljenja ili lica budu zadužena i odgovorna za⁷⁹: pripremanje naloga za prodaju; odobravanje kredita kupcima; izdavanje robe iz magacina, isporuka; fakturisanje, proveravanje ispravnosti faktura; kontrola računa kupaca; vođenje knjigovodstva kupaca; odobrenje povraćaja i popusta kupcima; i ovlašćenja za potpisivanje sumnjivih i nenaplativih potraživanja.

Revizorsko ispitivanje i ocenjivanje sistema interne kontrole koja se odnosi na prodaju i kupce obuhvata kontrolu:

- prijema porudzbina i izdavanje naloga za prodaju;

⁷⁹ Martić S. (1987), "Kontrola i revizija", Univerzitet u Beogradu - ekonomski fakultet, Beograd, str.102-109

- evidentiranje isporučene robe i izvršenih usluga;
- kontrola izlaznih faktura i naloga za zaduženje-odobrenje kupaca;
- pregled neuprenih evidencija o otpremljenoj robi i uslugama;
- usaglašavanje glavne knjige sa analitičkim evidencijama;
- naplata realizovanih proizvoda i usluga;
- utvrđivanja sumnjivih, spornih i nenaplativih potraživanja i otpisivanja.

4.4.2 Revizija obaveza prema dobavljačima

Revizija obaveza prema dobavljačima obuhvata procedure ispitivanja usaglašenosti analitičke i sintetičke evidencije, testiranje pojedinih ulaznih faktura u smislu uzorkovanja kao i deo salda koji proizilazi iz nabavke, usaglašavanje testiranih salda sa izveštajima dobavljača, ispitivanje liste dugovnih salda, kao i spornih obaveza prema dobavljačima i isti se dokumentuju od strane revizora na tzv. radnim listovima koji utiču na konačno revizorsko formiranje mišljenja o izvršenoj kontroli nad kompletnim finansijskim izveštajima.

Ciljevi revizije obaveza prema dobavljačima predstavlja⁸⁰:

- potvrdu da su sve postojeće obaveze na dan sastavljanja bilansa stanja ispravno evidentirane;
- potvrdu da su svi iznosi iz bilansa stanja nastali na konzistentnim osnovama i da su pravilno klasifikovani;
- potvrdu da su postupci revizije obuhvatili i ispitivanje kreditora;
- potvrdu da su obaveze za rokom dospevanja dužim od godinu dana pravilno klasifikovane.

⁸⁰ Andrić M., Krsmanović B., Jakšić D. (2002), "Revizija – teorija i praksa", Proleter, Bečej, str.301

4.4.3 Revizija novčanih sredstava

Revizija gotovine i hartija od vrednosti koje predstavljaju deo opšte finansijske situacije privrednog društva obavlja se sa ciljem da se utvrdi da li je njihova vrednost realno iskazana na dan/i u bilansu stanja. Jedna od mogućnosti predstavlja da je realni iznos gotovine manji od iskazanog iznosa u bilansu, dok je razlika pravdana fiktivnim čekom i sl.

Neophodnost revizora u pristupu verifikaciji novčanih sredstava predstavlja opreznost od mogućih potcenjivanja novčanih primanja ili precenjivanja novčanih izdataka u cilju otkrivanja prikrivenih pronevera gotovine koje u prvoj fazi obavlja putem proučavanja i ocenom sistema interne kontrole novčanih transakcija i utvrđivanjem da li je iznos gotovine realno iskazan u bilansu. Nakon toga, revizor pristupa ispitivanju pojedinačnih novčanih transakcija (prodaja, naplata, izdaci, blagajna i sl.) putem Određivanja područja (u zavisnosti od kvaliteta interne kontrole nad novčanim sredstvima) i veličine uzorka za ispitivanje koji mu koriste u uveravanju pouzdanosti knjigovodstvenih evidencija.

Za vršenje provere iskazanih iznosa gotovine u bilansu stanja revizor pristupa sa posebnom pažnjom i detaljnim ispitivanjem iz razloga što gotovina predstavlja najlikvidniji deo sredstava i postoji velika mogućnost pronevere od strane zaposlenih pri čemu revizor koristi adekvatne postupke među koje je uvršteno prebrojavanje gotovine u blagajni, potvrđivanje iznosa depozita putem direktnog kontakta sa bankom i sl.

Prilikom ocenjivanja rada interne kontrole novčanih transakcija revizor je vođen činjenicom da idealan sistem treba da obezbedi sledeće uslove:

- Da su sva gotovinska potraživanja primljena; tačno i ažurno proknjižena;
- Novčani izdaci učinjeni za propisane poslovne svrhe; tačno i ažurno proknjiženi;
- Gotovina u blagajni i banci tačno utvrđjena i adekvatno obezbedjena;

- Salda novčanih sredstava održavaju u adekvatnim iznosima.⁸¹

Postupci u ispitivanju realnosti salda obuhvataju proveru novčanih sredstava na tekućim računima i to putem poredjenja kroz usaglašenost stanja odgovarajućih analitičkih računa sa stanjem na izvodima, kao i vršenje provere usaglašenosti stanja analitičke i sintetičke evidencije novčanih sredstava i hartija od vrednosti i iznosa iskazanih u bilansu stanja.

Uvidom i upoređivanjem popisnih lista sa stanjem po knjigama proverava se verodostojnost stvarnog stanja u odnosu na knjigovodstveno stanje. Takodjer, vrši se provera da li su instrumenti plaćanja navedeni u pregledima; upoređivanje podataka (naziva, brojeva, iznosa); ispituje se karakter stavki u smislu pripadanja poslovnoj transakciji kao i dokumentovanja istih. Vrši se provera da li su devizna sredstva plaćanja preračunata u dinare po važećem kursu na dan stavljanja bilansa stanja tj. 31.12. i dr. vršenje provera u svrhu verifikovanja kvaliteta kontrole gotovine i hartija od vrednosti.

4.4.4 Revizija zaliha

Revizija zaliha gotovih proizvoda obuhvata proveru stanja i kretanja zaliha gotovih proizvoda. Vrši se provera da li se vrednosno zalihe kreću u proseku po predviđenom planu organizacije. U slučaju povećanja stanja gotovih proizvoda vrši proveru razloga tj. uzroka nastanka povećanja gotovih proizvoda na stanju. Takodjer, vrši se provera kvaliteta pojedinih proizvoda, kao i poredjenje prodajnih cena u odnosu na cene istih proizvoda na tržištu.

Revizija zaliha nedovršene proizvodnje i poluproizvoda uključuje kontrolu stanja i kretanja nedovršene proizvodnje i poluproizvoda po vrednosti, kontrolu normativa, kao i kretanje zaliha nedovršene proizvodnje i poluproizvoda u odnosu na predviđene planove organizacije.

⁸¹ Martić S. (1987), „Kontrola i revizija“, Univerzitet u Beogradu – ekonomski fakultet, Beograd, str.98-99

Revizija stanja zaliha materijala obuhvata proveru sirovine i materijala; da li se zalihe vode po nabavnoj vrednosti ili po unapared odredjenim (planskim) cenama. Revizija obuhvata i proveru dokumentacije nabavke materijala, ispravnost zaprimljene robe kao i usaglašenost količine sirovine i materijala u skladištu sa normativima iz organizacije i u odnosu na granu delatnosti. Takodjer, ukoliko su cene materijala zavedene po planskim cenama vrši se provera ispravnosti knjizenja odstupanja od planskih cena.

Revizijom sitnog inventara kontrološe se da li se vodi analitička evidencija sitnog inventara, zaduženost radnika za alat i dr. sitnog inventara, kao i ispravnost u vršenju otpisa nad istim.

Revizija škarta, kvara i loma obuhvata pregled navedenih troškova; da li se isti kreću u granicama normativa, kao i da li se nastali troškovi vremenski razgraničuju u knjigovodstvu⁸².

4.4.5 Revizija osnovnih sredstava

Kod većine privrednih društva najveći deo ukupne imovine čine osnovna sredstva (nekretnine, postrojenja, oprema) i nematerijalna ulaganja (osnivački ulog, ulaganja u razvoj, patenti, licence i dr.). Kako su promene na računima osnovnih sredstava relativno retke u odnosu na promene obrtnih sredstava revizor utroši relativno malo vremena na kontrolu istih, a provera se svodi na proveru promena u toku godine iz razloga što su početna salda na računima nekretnina, postrojenja i opreme provereni tokom revizije prethodnih godina.

⁸² Kral V. (1965), „Interna kontrola i revizija poslovanja preduzeća“, Odbor za izdavanje skripata visoke privredne škole u Zagrebu, Zagreb, str.98-101

Takodjer, treba istaći da su osnovna sredstva manje podležna nezakonitom prisvajanju ili kriminalnim radnjama u odnosu na obrtna sredstva; da je pitanje razgraničenja transakcija od manjeg značaja, kao i lakše utvrđivanje njihove tekuće, dnevne ili tržišne vrednosti u odnosu na reviziju obrtnih sredstava⁸³.

Ciljevi revizije osnovnih sredstava predstavlja:

- ispitivanje adekvatnosti sistema interne kontrole osnovnih sredstava;
- utvrđivanje postojanja i vlasništva nad osnovnim sredstvima;
- provera ispravnosti korišćenja metoda bilansiranja osnovnih sredstava;
- ispitivanje režima amortizacije ili otpisivanja osnovnih sredstava.

Ostali ciljevi revizije finansijskih izveštaja kada su u pitanju osnovna sredstva se ostvaruju postupcima pre kraja poslovne godine i na kraju poslovne godine.

U postupke pre kraja poslovne godine spada razvrstavanje osnovnih sredstava po grupama i stopama amortizacije, kontrola pravilnosti primene izabranih metoda otpisivanja osnovnih sredstava, usaglašavanje vrednosti (nabavnih, otpisanih i revalorizovanih) osnovnih sredstava sa glavnom knjigom, pregled analitike investicija i kontrolu strukture troškova ili cene koštanja osnovnih sredstava.

Dok u postupke koji se obavljaju na kraju poslovne godine spadaju provera ispravnosti obračuna i knjiženja amortizacije, opravki i održavanja osnovnih sredstava; proveru sticanja i otudjenja osnovnih sredstava, analiza popisa osnovnih sredstava, provera os.sredstava van upotrebe, kontrola svih investicionih ulaganja u toku godine, provere opreme primljene u lizing ili zakup⁸⁴, kao i svu dokumentaciju vezanu pojedinačne postupke sprovedene u reviziji osnovnih sredstava.

⁸³ Milojević S.D. (2008), „Finansijska revizija i kontrola“, Beogradska poslovna škola, Beograd, str.233

⁸⁴ Radovanović R. (1999), „Bilansi preduzeća i banaka“, Savremena administracija, Beograd, str.47-48

4.4.6 Revizija prihoda i rashoda

Revizija prihoda i rashoda obuhvata analizu strukture prihoda i troškova predstavljenih kroz ostvarenje finansijskog rezultata, kao prikaz iz koje vrste prihoda i rashoda potiče fin.rezultat.

U vršenju analize ukupnih prihoda osim visine i strukture važno je i koje stavke su dominantne. Kako struktura ukupnih prihoda obuhvata redovne prihode kao osnovni predmet poslovanja privrednog društva i to putem prodaje proizvoda i usluga u zemlji i inostranstvu, isti bi trebao biti domanantan u ukupnim prihodima.

Osim redovnih prihoda, u ukupnim prihodima sadržani su i prihodi od finansiranja, kao i vanredni prihodi. Prihodi od finansiranja potiču od plasmana finansijskih sredstava, dok vandredni prihodi nisu poželjna stavka iz razloga što predstavljaju odraz lošeg poslovanja privrednog društva. Raspored prihoda uključuje i zavisne troškove tj. troškove sadržane u ceni koštanja prodatih proizvoda i usluga.

Ujedno, i rashodi obuhvataju podelu istih na redovne rashode koji uključuju troškove materijala, zaposlenih, energije, amortizacije i dr., rashode po osnovu finansiranja i vanredne rashode. „Analiza strukture finansijskog rezultata prikazuje koliko je rezultata ostvareno iz redovnog poslovanja, koliko po osnovu plasmana i pozajmljivanja novca dakle razlike primljenih i plaćenih kamata, koliko je finansijskog rezultata ostvareno po osnovu vanrednih prihoda i vanrednih rashoda.“⁸⁵

Procena adekvatnosti internih kontrola prihoda i rashoda sa stanovišta završne revizije tj. revizije finansijskih izveštaja uključuje kontrolu dokumentacije koji se odnose na transakcije prihoda i rashoda; kontrolu ispravnosti tj. matematičke tačnosti dokumentacije i dr. kontrolu dokumentacije koja je direktno ili indirektno vezana za poslovne događaje koji obuhvataju analizirani poslovni period⁸⁶.

⁸⁵ Andrić M. (1999), „Revizija računovodstvenih iskaza“, Ekonomski fakultet, Subotica, str.321

⁸⁶ „Isto“, str.320-322

5. ZAKLJUČAK

U cilju donošenja ispravnih poslovnih odluka u procesu upravljanja privrednim društvom neophodno je da se računovodstvene informacije iskazane u finansijskim izveštajima zasnivaju na realnim i objektivnim pokazateljima, kao i da zadovolje uslov razumljivosti obelodanjenih podataka, kao prikaz realnog finansijskog položaja i uspešnosti privrednog društva, što je od posebne važnosti u sprovođenju računovodstvenog nadzora, kao i u procesu donošenja poslovnih odluka. No, kako su podaci iz finansijskih izveštaja od velikog značaja putem kojih se procenjuje finansijski položaj i uspešnost poslovanja privrednog društva ulogom revizije, kao naknadnim, kritičkim i planskim ispitivanjem i ocenjivanjem poslovanja privrednog društva obezbeđuje se, i potvrđuje realnost, objektivnost i razumljivost podataka iz finansijskih izveštaja.

Ispitivanje redovnih godišnjih finansijskih izveštaja tj. sprovođenje revizije nad računovodstvenim podacima radi davanja mišljenja o njihovoj ispravnosti obavlja se putem najuobičajenije i najčešće eksterne finansijske revizije koja se definiše kao sistemsko ispitivanje finansijskih izveštaja, knjiženja i poslovnih promena sa ciljem da se stvori uvid u podudarnost sa opšte prihvaćenim računovodstvenim principima, politikama računovodstva ili utvrdjenim zahtevima.

Revizijom, uočavaju se i propusti tj. greške ukoliko postoje u podacima iz finansijskih izveštaja u odnosu na podatke iz poslovanja. Uočeni propusti prezentuju se putem revizorskog izveštaja i predočavaju menadžmentu, i to sa jasnim smernicama o načinu delovanja u narednom periodu sa ciljem ne ponavljanja uočenih grešaka iz prethodnog, izveštajnog perioda.

Revizorski izveštaj zasniva se na činjenicama utvrdjenim prilikom revizorskog uvida u periodično poslovanje privrednog društva i pruža mnoštvo korisnih poslovnih informacija kako za računovodstveni nadzor koji informacije koristi u svrhu kontrole i utvrdjivanja ostvarenih u odnosu na planirane aktivnosti; za menadžment u donošenju i

sprovođenju poslovnih odluka; tako i za ostale interne i eksterne korisnike podataka iz finansijskih izveštaja. Gde se važnost revizorskog izveštaja ogleda u jasno i nedvosmisleno formiranom revizorskom mišljenju, kao realnom prikazu istinitih računovodstvenih informacija dostupnih zainteresovanim korisnicima.

Uloga revizije jasno je definisana po globalizaciji tržišta kapitala i predstavlja efikasno sredstvo putem kojeg se povećava kredibilitet finansijskih izveštaja i posebnu ulogu ima u kompanijama koje trguju akcijama na međunarodnim tržištima kapitala. Revizorski izveštaj predstavlja neku vrstu zaštitnog znaka kvaliteta i pouzdanosti informacija sadržanih u finansijskim izveštajima i nezaobilazan je način za utvrđivanje i očuvanje poslovnog poverenja.

Kako su informacije iz finansijskih izveštaja, kao i izvršene revizije nad njima značajne za interne korisnike u svrhu upravljanja organizacijom, tako se njihov značaj odražava i na potrebe eksternih korisnika gde se kao najznačajniji izdvajaju investitori i kreditori koji se oslanjaju na revizorski izveštaj, kao dokaz da su podaci iz finansijskih izveštaja ispravni tj. da prikazuju realan presek poslovnog stanja određenog perioda. U najširem smislu reči revizija finansijskih izveštaja predstavlja sredstvo uveravanja jednog lica od strane drugog lica u kvalitet i status prezentovanih podataka, i služi u cilju da otkloni postojeće sumnje ili nedoumice u ispravnost podataka iz finansijskih izveštaja.

Budućnost revizorske profesije, ogleda se u pronalaženju načina da se odgovori u potpunosti na zahteve korisnika računovodstvenih informacija u smislu da revizori izražavaju svoje mišljenje i nude projekcije koje se odnose na poslovnu budućnost što bi predstavljalo značajnu korist za pojedinca i društvo.

Računovodstvenim nadzorom, kao poslednjom menadžerskom aktivnošću u upravljačkom procesu postize se kontrola nad poslovnim aktivnostima organizacije sa ciljem ostvarenja poslovnih planova na način da se uočeni nedostaci otklone i spreči njihovo ponovno pojavljivanje. Kao takav računovodstveni nadzor predstavlja značajno mesto u upravljačkom sistemu organizacije.

Kontrola, kao jedan od osnovnih oblika računovodstvenog nadzora predstavlja stručni i sistemski nadzor aktivnosti organizacije zasnovan na ispitivanju, upoređivanju i ocenjivanju poslovanja privrednog društva, i odvija se u skladu sa zakonskim propisima i internim opštim aktima. Osim kontrole, u osnovne oblike računovodstvenog nadzora spadaju inspekcija i revizija.

Kako se posredstvom računovodstvenog nadzora vrši provera poslovanja organizacije isti se može podeliti na eksterni i interni nadzor. Eksterni nadzor obavlja se povremeno od strane inspekcije i dr. organa i lica izvan privrednog društva, i kao takav predstavlja korektivnu funkciju nadzora, dok se interni nadzor obavlja u kontinuitetu od strane zaposlenih tj. internih korisnika i vrši se posredstvom poslova obuhvaćenih internom kontrolom i internom revizijom.

Interna kontrola, kao deo funkcije upravljanja privrednim društvom predstavlja meru provere tekućeg poslovanja u svrhu preventivne kontrole organizacije kojim su obuhvaćeni i zaduzeni svi zaposleni, a obavlja se od strane zaposlenih tj. ovlašćenih lica za vršenje kontrole. Preduzetim merama i metodama interne kontrole obezbeđuje se efikasna upotreba sredstava u organizaciji, pouzdanost knjigovodstvenih podataka, kao i ocena poslovne efikasnosti organizacije.

Interna revizija, nameće se kao potreba nadzora nad celokupnim poslovanjem organizacije i kao takva ne predstavlja zakonsku obavezu. Usmerena je na poslovne aktivnosti sa zadatkom preventivne zaštite poslovnih procesa, otkrivanju slabosti organizacije i uticaj na donošenje poslovnih odluka, i kao takva interna revizija predstavlja instrument rukovodjenja privrednim društvom.

6. LITERATURA

1. Andrić M. (1999), "Revizija računovodstvenih iskaza", Ekonomski fakultet, Subotica.
2. Andrić M., Krsmanović B., Jakšić D. (2012), „Revizija - teorija i praksa“, Proleter, Bečej.
3. Avlijaš R. (2010), „Preduzetništvo“, Univerzitet Singidunum, Beograd.
4. Barjaktarović L. (2009), "Upravljanje rizikom", Univerzitet Singidunum, Beograd.
5. Giussani A. (2000), "Come interpretare il bilancio", Il Sole 24 ORE, Milano.
6. Hanson W.A. (1942), "Auditing Theorie and Its Application", Mac Graw Hill Book Comp, Inc, New York and London.
7. Ivaniš M., Nešić S. (2011), "Poslovne finansije", Univerzitet Singidunum, Beograd
8. Klajn I., Šipka M. (2007), "Veliki rečnik stranih reči i izraza", Prometej, Novi Sad.
9. Knežević G. (2012), "Analiza finansijskih izveštaja", Univerzitet Singidunum, Beograd.
10. Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2013), "Analiza finansijskih izveštaja", Univerzitet Singidunum, Beograd.
11. Kral V. (1965), „Interna kontrola i revizija poslovanja preduzeća“, Odbor za izdavanje skriptata visoke privredne škole u Zagrebu, Zagreb.
12. Kral V., Cota B. (1983), „Kontrola i revizija poslovanja“, Savez računovodstvenih i finansijskih radnika Hrvatske, Zagreb.
13. Marjanović S. (1974), „Donošenje odluka u privrednim organizacijama, Informator, Zagreb.
14. Martić S. (1987), „Kontrola i revizija“, Univerzitet u Beogradu – ekonomski fakultet, Beograd.
15. Mašić B., Babić L., Djordjević B.J., Dobrijević G., Veselinović S. (2010), „Menadzment principi, koncepti i procesi“, Univerzitet Singidunum, Beograd.
16. Medjunarodni standardi revizije (1993), prevod sa engleskog jezika, HVR, Zagreb, str. 23 prema Vidaković V. S. (2007), "Eksterna revizija finansijskih izveštaja", Fakultet za uslužni biznis, Novi Sad.
17. Milojević S.D. (2008), „Finansijska revizija i kontrola“, Beogradska poslovna škola, Beograd.
18. Niven R.P. (2007), "Balanced Scorecard", prevod sa eng. "Poslovni dnevnik", Masmedia, Zagreb.
19. Palepu K., Healy P., Peek E, Bernard L.V. (2007), „Business Analysis and Valuation IFRS edition“, Thompson Learning, London.

20. Petrović Z. (2011), "Finansijsko izveštavanje", Univerzitet Singidunum, Beograd.
21. Petrović Z., Vićentijević K., Stanišić N. (2013), "Računovodstvo sa zbirkom zadataka", Univerzitet Singidunum, Beograd.
22. Radovanović R. (1999), "Bilansi preduzeća i banaka", Savremena administracija, Beograd.
23. Ranković J. (1986), "Teorija bilansa", Ekonomski fakultet, Beograd.
24. Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011), "Analiza finansijskih izveštaja", Proleter, Bečej.
25. Romić L. (2003), "Teorija bilansa", Univerzitet u Novom Sadu-Ekonomski fakultet Subotica, Novi Sad.
26. Spasić V., Čerović S. (2013), "Ekonomsko-finansijska analiza poslovanja preduzeća u hotelijerstvu i turizmu", Univerzitet Singidunum, Beograd.
27. Stoner J., Freeman E. (1989), „Management“ Prentice Hall, New Jersey.
28. Todorović J., Djuričin D., Janošević S. (1997), „Strategijski menadžment“, Institut za tržišna istraživanja, Beograd.
29. Unčanin R., Petković T., Stanković R. Jovanović D. (2006), „Operativni i strategijski menadžment“, Viša poslovna škola, Čačak.
30. Vasiljev S., Cvetković LJ., Kancir R. (2002), „Marketing upravljanje“, Ekonomski fakultet, Subotica.

Časopisi:

1. "Priručnik za privredna društva" (2013), IPC, Beograd.
2. "Revizor finansijski" (4/2010), IPC, Beograd.
3. "Službeni glasnik" (62/2013, 118/2013), Glasnik, Beograd.
4. "Žuta knjiga" (2013), Informativno poslovni centar, Beograd.

Internet stranice:

www.apr.gov.rs; od 17. februara 2014. god.

www.paragraf.rs od 03. decembra 2013. god.

www.pravno-informacioni-sistem.rs ; od 13. decembra 2013.god.

www.privreda.gov.rs od 07. januara 2014.god.

www.urrqb.com; od 11. aprila 2014. godine.

www.vpsle.edu.rs; od 27. januara 2014. godine

www.poreskisavetnik.com; od 01.februara 2014. god.

Slike:

Slika 1 - Razvrstavanje pravnih lica.....	10
Slika 2 - Pozicije bilansa stanja	28
Slika 3 - Pozicije bilansa uspeha	30
Slika 4 - Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha	32
Slika 5 - Elementi poslovne analize	45

Primeri:

Primer 1 - Horizontalna analiza/Bilans stanja 2012-2010	48
Primer 2 - Vertikalna analiza/Bilans uspeha 2012-2010	50
Primer 3 - Pokazatelji likvidnosti	54
Primer 4 - Pokazatelji poslovne aktivnosti	58
Primer 5 - Pokazatelji rentabilnosti	60
Primer 6 - Pokazatelji finansijske strukture.....	61

Grafikoni:

Grafikon 1 - Horizontalna analiza/Bilans stanja 2012-2010	49
Grafikon 2 - Verikalna analiza/Bilans uspeha	51
Grafikon 3- Pokazatelji likvidnosti	55
Grafikon 4 - Pokazatelji rentabilnosti	60